

POMOSPOST

35

1989 - 2024

Uitneembaar:
A3 Poster
handperen
zie p. 18+19

2024
Herfst

› Bacterievuur
Biodiversiteit deel 2
Fruit aan muren en onder glas
Boomgaard Landgoed Lage Lier uitgebreid
en nog veel meer interessante artikelen ...

Kwartaaluitgave van de Noordelijke Pomologische Vereniging

Van de voorzitter

Terwijl ik dit stukje schrijf, is het midden in de zomer en de voorspellingen van Pinksteren zijn uitgekomen. Voor hen die mijn pinksterverhaal hebben overgeslagen: met Pinksteren kun je aan de vruchtbomen zien hoeveel fruit er aan zal komen. Kijk eens om je heen: de bomen kreunen onder het fruit.

Het nieuwe bestuur is aan het werk gegaan. Maar de eerste tegenslag is er ook reeds. Ons geachte, langjarige bestuurslid de heer Zeilstra heeft zijn portefeuille ingeleverd. Naar de reden hiervan kunnen we slechts gissen. Het zij zo.

Wat betreft de grote hoeveelheid fruit dit jaar vind ik het ontzettend jammer dat we het project voor het vermarkten van het fruit van de leden niet van de grond hebben gekregen. Misschien dat we hiervoor een mogelijkheid vinden via het cursusprogramma dat we samen met de Fruithof en De Proef in Frederiksoord willen opzetten. Ook de regiobijeenkomsten komen maar moeizaam van de grond. Tja, in de zomer gebeurt er niet zoveel, ik kan er ook niet veel aan doen. Maar aan de verbeterde statuten wordt hard gewerkt. Buiten is het 35°C in de schaduw, terwijl ik dit schrijf. Het NPV- reisbureau zou eens een excursie moeten starten naar Hongarije: er is hier zoveel fruit. Van vrijdag 27 tot en met zondag 29 september a.s. wordt het Internationales Pomologentreffen IPT 2024 gehouden in Bozen (Bolzano), de grootste stad van de Italiaanse autonome provincie Zuid-Tirol. Ik zal daarbij aanwezig zijn en te zijner tijd een verslag schrijven van wat ik er beleefd heb.

Wanneer je dit stukje leest, heeft de herfst zich alweer aangekondigd en is de fruitoogst bijna voorbij.

Ik wens je een mooie oogst voor het vullen van de voorraadkast of in de flessen.

Tammo Katuin, voorzitter

E-mail: voorzitter@npv-pomospost.nl

Tel. 06-306 071 13

Colofon

Pomospost is een kwartaaluitgave van de Noordelijke Pomologische Vereniging.

Lidmaatschap NPV

U ontvangt de Pomospost bij het lidmaatschap van de NPV. Dit kan op elk moment ingaan.

Het lidmaatschap kost € 33,- per jaar.

Opzeggen van het lidmaatschap dient voor 1 december per e-mail of brief te worden doorgegeven aan de ledenadministratie.

E-mail: Ledenadministratie@npv-pomospost.nl

NPV-bestuur

Voorzitter: Tammo Katuin, Tel.: 06-306 071 13

E-mail: voorzitter@npv-pomospost.nl

Secretaris & Documentatiecentrum:

Marianne van Lienden

E-mail: info@npv-pomospost.nl

Penningmeester & ledenadministratie:

Johann Glazenburg

E-mail: ledenadministratie@npv-pomospost.nl

Tel.: 06-473 573 61

Leden:

Margitta Deiman

Willy Hollander

Auke Kleefstra, vicevoorzitter

Mark Turksma

Nieuw postadres secretariaat:

Mantingerdijk 7

9436 PN MANTINGE

Contributie en betalingen

IBAN: NL89 INGB 0000 254 692

t.n.v. Noordelijke Pomologische Vereniging

Website: www.npv-pomospost.nl

Webmaster: Bert Koppe

E-mail: beheer@npv-pomospost.nl

Facebook: Bart van Lienden

<https://www.facebook.com/NPVPomologie>

Redactie Pomospost

Eindredactie en tekstcorrectie:

Marianne van Lienden

Redactieleden: Jan Veel, Margitta Deiman

Vormgeving en opmaak: Bert Koppe

Druk: Damen Drukkers

Informatie

Stuur uw vraag naar: info@npv-pomospost.nl of mail of bel met de voorzitter, Tammo Katuin, zie colofon.

Uiterste aanleverdata kopij 2024

Winternummer: 14 oktober

In dit nummer

**Boomgaard Landgoed
Lage Lier uitgebreid**

6

**Fruit aan muren en
onder glas in het Westland**

16

**Bodemonderzoek en advies
voor de Fruithof**

13

**Biodiversiteit
deel 2**

25

**Bestrijding Japanse
duizendknoop**

15

En verder ...

- 4 NIEUWS
- 17 BACTERIEVUUR
- 18 UITNEEMBAAR: A3 POSTER MET HANDPEREN
- 20 AGENDA
- 21 DE SNOEI VAN LEIFRUIT, DEEL 4
- 33 "175 FRUITRECEPTEN", BOEKBESPREKING
- 34 CREATIEF CULINAIR MET HANDPEREN

Nieuws & wetenswaardigheden

Oogstprognose 2024

Kleine oogsten peer en appel verwacht

Appeloogst. Foto Bert Koppe.

Begin augustus is de internationale fruitwereld in Boedapest bijeengevoerd voor een congres dat wordt georganiseerd door de World Apple and Pear Association (WAPA). Tijdens dit congres maakten de EU-lidstaten onder meer hun oogstprognose voor appel en peer bekend. De sfeer was er positief: kleinere fruitoogsten betekenen minder product en dit zorgt doorgaans voor een betere prijs. De Europese perenoogst wordt geschat op 1.790.000 ton. Dit is vijf procent meer dan vorig jaar, maar 2023 was een zeer bescheiden perenjaar door de misoogst in Noord-Italië. We stevenen nu af op de op twee na kleinste perenoogst van het afgelopen decennium. De hoeveelheid appels die de telers in de EU-landen komend afzetseizoen op de markt gaan brengen, komt dit jaar ruim elf procent lager uit dan vorig jaar en wordt daarmee de op een na kleinste oogst van de afgelopen tien jaar.

In Nederland zijn peren dit jaar opnieuw de meest geteelde fruitsoort. Sinds 2010 is de oppervlakte van de perenteelt met meer dan tachtig procent gestegen naar bijna 9.600 hectare. Dat meldt het CBS. In 2023 werd 354 miljoen ton peren geoogst, waarvan ruim driekwart Conference-peer.

Appels staan op de tweede plaats met ruim 5.200 hectare. De appelteelt loopt al jaren terug. In 1997 stond er nog meer dan 15 duizend hectare appelbomen. Vorig jaar werd nog maar 198 miljoen ton appels geoogst, waarvan 75 ton Elstar.

De oppervlakte voor de teelt van pruimen is sinds 2000 met veertig procent gedaald naar 260 hectare. De oppervlakte voor de kersenteelt verdrievoudigde juist, naar zo'n 560 hectare. Kersen en pruimen worden op een kleinere oppervlakte geteeld. In 2024 is het gemiddeld areaal kersen per teler 1,6 hectare. In 2010 was dit ruim 1 hectare. Pruiementelers telen gemiddeld op bijna 1 hectare pruimen. In 2010 was dit 0,6 hectare.

Samenvatting: Marianne van Lienden

Bronnen

Fruitteelt nr. 16 d.d. 31-7-2024

<https://www.gfactueel.nl/europese-telers-verwachten-kleine-oogsten-peer-en-appel/>

<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2024/>

**Gezocht:
leifruitsnoeiers en -collecties**

Een belangrijk onderdeel van het groene erfgoed is leifruit. In de zestiende eeuw dreigde met de opheffing van veel moestuinen bij kastelen en buitenplaatsen ook de kunst van het snoeien van leifruit verloren te gaan. Dankzij de grote inzet van meesterhoveniers, zoals Jan Freriks (1934-2024), is deze kennis behouden gebleven en inmiddels zet een grote groep hoveniers zich in om deze kennis te borgen en door te geven. Om een volgende generatie snoeiers van leifruit te waarborgen is extra aandacht nodig voor opleidingen. Bijvoorbeeld in België is Pomko (Pomologisch Kollektief) een meester-leerling traject gestart met subsidie van de overheid. Vorig jaar is het kweken van leifruit in Frankrijk erkend als immaterieel cultureel erfgoed en in Vlaanderen zijn de voorbereidingen voor eenzelfde aanvraag in voorbereiding.

Het Gilde van Tuinbazen in Nederland wil samen met andere betrokkenen een aanvraag indienen bij het Kenniscentrum Immaterieel Cultureel Erfgoed om leifruit erkend te krijgen als immaterieel cultureel erfgoed. Een voorwaarde voor erkenning is dat mensen die dit ambacht uitoefenen de aanvraag ondersteunen. Daarom is het belangrijk om een overzicht te krijgen van degenen die leifruit snoeien en ook van de plekken waar leifruit staat. Als u een snoeier van leifruit bent of als u adressen weet waar een gedegen collectie leifruit staat en u ondersteunt dit initiatief, kunt u zich aanmelden bij het Netwerk Immaterieel Erfgoed in Nederland, e-mail: walterdenhollander@hotmail.com, tel. 06-20333700.

GEZOCHT:
LEDEN VOOR DE REDACTIE VAN DE POMOSPOST!!
Lijkt het u leuk om vier keer per jaar een goede en nuttige bijdrage te leveren aan de Pomospost?
Neemt u dan even contact op met Marianne van Lienden van de redactie onder info@npv-pomospost.nl

Verborgen eeuwenoude laan Landgoed Weleveld in ere hersteld

Twee dubbele rijen walnoten markeren de plek waar op Landgoed Weleveld in Zenderen (Twente) honderden jaren geleden een oprijlaan liep. De eigenaresse blies dit stukje cultuurhistorie onder supervisie van Bosgroep Noordoost Nederland nieuw leven in. De aanplant maakt het landgoed stukje bij beetje klaar voor de toekomst.

Lanen horen bij een landgoed

Boom na boom staat netjes in het gelid. Aan elke kant van de weg een rij, en soms wel twee. Beschut onder het dak van groen loof lijkt je eindeloos te kunnen kijken. In de verte worden de contouren van een statig landhuis steeds een beetje meer zichtbaar.

Zo heeft het er op Landgoed Weleveld misschien ook wel uitgezien, honderden jaren geleden. Zo'n lange rechte laan doet ontegenzeggelijk iets met de uitstraling van een landgoed. Niet gek dat op Nederlandse landgoederen en buitenplaatsen vanaf de zeventiende eeuw veel lanen werden aangeplant. Onnatuurlijk recht natuurlijk, zo'n klassieke laan, met steeds maar weer dezelfde bomen op gelijkmatige afstand in een rij. Toch zijn lanen heel erg waardevol voor de natuur.

Goed voor de natuur

Het meeste bos in Nederland werd vanaf halverwege de negentiende eeuw aangeplant: veelal productiebossen die zelden de kans kregen om oud te worden. Anders is dat voor lanen. Hoewel het hout heus weleens geoogst werd, zijn lanen niet primair aangeplant voor productie. Daardoor zijn veel lanen oud. Ze hebben holten, spleten en loszittende schors en dat is fantastisch voor de biodiversiteit. Insecten kruipen in alle hoeken en gaten. Sommige vleermuizen kramen of overwinteren in natuurlijke holten, vogels nestelen er. Ook allerlei kevers, paddenstoelen, korstmossen en mossen zijn ervan afhankelijk: het aftakelende, dode hout, maar ook van de bodems, die vaak ongestoord zijn.

Historische laan wordt zichtbaar door droogte

Eeuwen geleden verbond ook op Landgoed Weleveld een imposante laan het huis met de buitenwereld — wel vijf-honderd meter lang. Dat duurde tot 1804, toen het huis werd afgebroken en de oprijlaan haar functie verloor en werd omgevormd tot akkerland en bosgebied. Het was een langgekoesterde wens van de eigenaresse, Carleen Kwint-Hänisch ten Cate, de historische laan weer in oude glorie te herstellen. Alleen wist niemand waar de laan precies gelopen had. Toen haar echtgenoot in 2018 bewust met een drone over de weilanden en akkers vloog, ontdekte hij ineens opvallende punten op regelmatige afstand van elkaar: oude stobberesten van een laan onder de grond, zichtbaar geworden in het gras door de droogte. Een unieke kans om die oude laan in ere te herstellen!

Welke boomsoort kiezen we nu?

Uit welke bomen de laan vroeger bestond, weten we niet. Oorspronkelijk werden lanen vooral aangeplant met inheemse boomsoorten zoals zomereik, beuk en linde. Door klimaatverandering hebben vooral eik en

beuk het tegenwoordig moeilijk: zeker op droge plekken met veel licht, zoals in een laan. Deze boomsoorten zijn vaak niet langer de beste keus. Het is dus zoeken naar een geschikte soort, passend bij de plek. Verschillende afwegingen spelen daarbij een rol. Carleen Kwint heeft gekozen voor walnoot (*Juglans regia*). De walnoot is een zogenaamde ingeburgerde soort: niet inheems maar wel al ruim tweeduizend jaar geleden door de Romeinen naar Europa en Nederland gebracht. De noten zijn voedsel voor allerlei vogels en knaagdieren. Hij is redelijk droogtetolerant en ook het hout wordt graag voor allerlei toepassingen gebruikt.

Voor de volgende generatie

Met de nieuwe laan krijgt de geschiedenis op Landgoed Weleveld weer een gezicht. De Bosgroep gaat nu verspreid over het landgoed nog vijf hectare nieuw bos aanleggen: een gemengd, inheems loofbos met soorten die er thuishoren. De aanplant van laan en bos is onderdeel van een groter project om Landgoed Weleveld toekomstbestendig te maken. Dat wil zeggen: goed toegankelijk, minder sluipeer en klimaatbestendig. Zo is het landgoed, met terugkeer van oude elementen, klaar voor de volgende generatie.

Bron: Nature today, 23-4-2024.

De nieuwe laan met walnoten. Bron: Stichting Weleveld.

Boomgaard van Landgoed de Lage Lier weer uitgebreid Collectie stooferen groeit

Landgoed de Lage Lier in Molenhoek (Limburg) is een van de plaatsen in Europa waar een collectieboomgaard met oude stooferenrassen is aangeplant. In 2016 zijn achttien hoogstamperenbomen als pril geënte bomen opgehaald bij de Nederlandse Pomologische Vereniging (NPV) in Drenthe. De perengard, een in situ collectie van het IPP, het Internationale Stooferenproject van de NPV, sluit aan op een jonge hoogstamboomgaard met appel-, peren-, pruimen- en kersenbomen van vooral Limburgse hoogstamrassen. Dit voorjaar is de perencollectie opnieuw uitgebreid.

De eerste aanleg

In maart 2016 is de eerste fase van de boomgaard van Landgoed de Lage Lier (LLL) gerealiseerd met twintig hoogstamfruitbomen met de onmisbare hulp en het materiaal van de Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen in Limburg. De aanplant bestaat uit acht appelbomen, acht pruimenbomen en vier perenbomen. Het betreft historische fruitrassen, die in veel gevallen hun oorsprong in Zuid-Nederland hadden, zoals Gronsvelder Klumpke, St. Remy, Sterappel en Schone van Boskoop (tabel 1).

De Lage Lier

Zo'n 14 jaar geleden vat een groep burgers het plan op een landgoed te stichten waarin zij zorgdragen voor de natuur, met een lage milieubelasting en met zorg voor elkaar. De initiatiefnemers richtten een Vereniging van Eigenaren op en verkregen de gronden, waarop het Landgoed De Lage Lier gerealiseerd zal worden, in 2013 in eigendom. Het betreft de voormalige zandafgraving met de skibaan, in Molenhoek bekend als 'de Kuil'. Een landgoed moet vrij toegankelijke natuur en landschap zijn waar mensen kunnen genieten van de rust en de open ruimte en waar gewoon mag worden in ruil voor natuurontwikkeling. De bouw van de woningen op het landgoed start in 2019 in de vorm van een collectief particulier opdrachtgeverschap (CPO). Dit houdt in dat een groep burgers samen hun woningen of zelfs een hele woonwijk ontwikkelt. Dit kan zowel op eigen initiatief, als op initiatief van een gemeente of een andere grondeigenaar. Acht huishoudens werken samen met een aantal buurtbewoners, vrijwilligers en diverse groene organisaties

[Vervolg op pag. 7. >>>](#)

		Oost					
	Monsieur Hatif	pruim	Reine Calude D'Althan	pruim			
	Hauszwetche	pruim	Charneux Legipoint	peer	Jaques Lebel	appel	
	Dubbele Bellefeur	appel	St. Remy	peer	Schone van Boskoop	appel	
Noord	Eysdener Klumpke	appel	Sultan	pruim	Mirabelle de Nancy	pruim	Zuid
	Schone van Boskoop	appel	Juttepeer	peer	Reine Claude Verte	pruim	
	Hauszwetche	pruim	Jos Musch	appel	Dr. Jules Guyot	peer	
	Sterappel	appel	Gronsvelder Klumpke	appel			
	Kirkespruim	pruim					
		West					

Tabel 1. Het door het IKL in Limburg geleverde assortiment.

De aanleg van de boomgaard werd met grote voortvarendheid aangepakt. Er waren verschillende voorbereidende werkzaamheden nodig, bijvoorbeeld het verwijderen van de invasieve exoot *Prunus serotina* (amerikaanse vogelkers). Ook moest er een afrastering geplaatst worden, omdat een gedeelte van het terrein begraasd ging worden met schapen. In het najaar werden de fruitbomen aangeplant in vierkant plantverband. De afstand bij appelbomen is 7-12m, bij peren 6-10m, bij pruimen 5-8m en bij kersen 8-12m. De plantafstand is afhankelijk van de grondsoort (groter bij goede klei), de groeikracht en het groeikarakter van het ras (een Goudrenet groeit breder dan een Sterappel). Er is veebescherming aan boompalen geplaatst, een zogenaamde boomkorf, en een manchete aangebracht tegen konijnenvraat. Hier is gekozen voor een plantafstand van 10x10m. Bij voldoende plantafstand ziet de boomgaard er de eerste jaren wat kaal en leeg uit. Vroeger plantte men tussen de hoogstambomen wijkers. Dat waren bijvoorbeeld halfstambomen op een zwakkere onderstam die eerder vrucht droegen en gerooid werden als de hoogstambomen volwassen werden.

Boomgaard van Landgoed de Lage Lier. Vooraan de kersenbomen in 2019.

Vervolg van pag. 6. »»

(onder andere Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Het Limburgs Landschap, Samen Doen, Vereniging Nederlands Cultuurlandschap en de Vereniging Bos en Kuil) aan een goede invulling van de structuurvisie “Het Lierdal 2010-2020” waarin staat: “In ... het Lierdal is ruimte voor het ontwikkelen van nieuwe landgoederen.”

Fase 2 meer stoofperen

In november 2016 werd het eerste contact gelegd door middel van een veldbezoek van Charley Erkens, oud-voorzitter van de Noordelijke Pomologische Vereniging (NPV). Doel was de boomgaard uit te breiden met stoofperen van het Internationale Pyrusproject (IPP). Het IPP werd opgericht tijdens de 14e Internationale bijeenkomst van pomologen in 2015 in Landshut (Beieren, Duitsland) door Tammo Katuin, Josef Wittmann en Radim Lokoč. Marianne van Lienden verricht vanaf het begin veel veldwerk, zoals het enten en opkweken van jonge perenboompjes. Het doel van het IPP is het internationaal opbouwen van collecties van bedreigde perensoorten, zoals de Nederlandse stoofperen, bloedperen (vooral in Zuid- en Oost-Europese landen) en sinds 2017 ook kweeperen (*Cydonia oblonga*). Het IPP wil zowel de aanplant van bedreigde perensoorten als het gebruik ervan bevorderen. Door het contact met de NPV wordt langjarig beheer van de genenpool van Nederlandse erfgoed perenrassen in situ gegarandeerd in boomgaard LLL. Het project LLL in Molenhoek sluit goed aan bij de doelstelling van het IPP.

Aanplant perenboompjes

In het voorjaar van 2017 haalde Madeleine van Mansfeld, de contactpersoon van LLL, achttien eenjarige perenboompjes op in Mantinge (Drenthe). De boompjes van het stoofperenproject werden aanplant in de weide van boomgaard LLL. Deze weide wordt geregeld gemaaid, de bomen krijgen een gift van oude stalmest en jaarlijks een mulch van boomsnippen op de boomspiegels en deze worden voorzien met water in droge perioden. Ondanks het uitstekende beheer zijn twee bomen niet aangeslagen, Witte Kozijn en Winterbergamotte. Madeleine liet me het afgelopen voorjaar weten dat de collectie stoofperen die op iets vochtiger en vlak gelegen terrein staat, het wisselend goed gedaan heeft: sommige bomen staan er prachtig bij en sommige groeien niet goed en blijven achter. Naast de twee bomen

Enkele perenbomen van het IPP in 2019.

de robuustheid van de gemengde boomgaard te vergroten. Ook werd voorgesteld rasters te verzetten en gevraagd om de aanplant van extra hagen rondom de boomgaard en een aanvullende begrazingseenheid met een realistisch wandelpad, ook voor honden. Er is toen een tiental hoogstamkersen geplant en de hagen rond de graasweiden zijn beperkt aangevuld. Vervolg van de aanvraag

De acht woningen in aanbouw, november 2019.

om substantieel hulp te bieden bij onderhoud en aanvulling van de boomgaard kwam in het gedrang doordat het IKL in zwaar weer terecht kwam (Het IKL is failliet gegaan, maar maakte in 2021 een doorstart onder de vleugels van Vivara Pro, red.).

Fase 4 aanhalen contact met IPP

In het najaar van 2019 stuurde Madeleine van Mansfeld een berichtje over de stand van zaken van de stoofperenbomen in de boomgaard van LLL. Zij schreef me dat de bomen vertroeteld waren met water in droge tijden, de weide op tijd maaibeurten had gekregen en de boomspiegels voorzien waren van stalmest. De bomen waren fantastisch aangeslagen op twee na. Er was nog plaats voor de rassen die in 2016 niet beschikbaar waren, zoals Brederode (Zoete), Catillac (Pondspeer), Harm Harkespeer en Provisiepeer.

In hetzelfde jaar had de NPV een samenwerkingsovereenkomst met Staatsbosbeheer afgesloten om achttien stoofperenbomen te leveren voor de opgeknapt boomgaard Abelstok in Wehe den Hoorn (Groningen), waardoor er slechts één boom overgebleven was voor de boomgaard van LLL, een Winterbergamotte (een klein, zoet peer-tje). De vervangende boom werd afgeleverd door een delegatie van de NPV op 16-11-2019.

Het IPP kreeg in 2023 de vraag van Madeleine of de perencollectie van LLL aangevuld kon worden met meer perenbomen, zodat de gaten weer opgevuld konden worden. Bovendien was plaats voor een uitbreiding van het aantal bomen. Madeleine schreef dat de grote boomgaard met gemengd fruit op de helling het lastig heeft gehad in de afgelopen droge jaren, maar het voorjaar en de natte zomer hebben een en ander goed gedaan. Toch zijn de hoogstammen niet allemaal een succes, maar de kersen gelukkig wel. “We gaan dit jaar toch nog een keer inboeten, nadat we eerst bodemprofielen hebben bekeken op mogelijke plantplaatsen. De collectie stoofperen staat

Accessienaam	
Avezaath Kapel	Spekpeer
Beurré Goubault (Doyenné Goubault)	Tesselaar
Dubbele Kreeftpeer	Valse Ijsbout
Engelse Koningin	Winterbergamotte
Gieser Wildeman	Winternelis
Herfstsukerij	Wintersukerij
Kampervenus (klopt niet)	Witte Cousin

Tabel 2. Lijst met rassen voor de Lage Lier in 2017.

die uitgevallen zijn, heeft Avezaath Kapel het ook niet gered, hoewel de boomspiegels met maaien en mulchen vrijgehouden werden (tabel 2).

Fase 3 aanleg hagen en wandelpad

In 2019 werd een aanvraag bij het IKL gedaan voor uitbreiding om

Madeleine en Jan kuilen de nieuwe perenbomen tijdelijk op.

gelukkig op iets vochtiger en vlak terrein. Zij heeft het wisselend goed gedaan, sommige soorten staan er prachtig bij, sommige miezeren en na de uitval in het eerste jaar, is er nog een die het niet gered heeft, Winternelis.”

Stoofperencollectie groeit

Dit voorjaar was het eindelijk zo ver: Tammo Katuin, voorzitter van de NPV, en ik brachten vijf perenboompjes met kale wortel mee voor de uitbreiding van de boomgaard van LLL: Oranjepeer, Ossenpeer, Perico, Presentpeer en Tesselaar. Madeleine van Mansfeld en Jan van Groenendaal leidden ons rond door de boomgaard en lieten ons de extra hagen rondom de boomgaard zien. Deze waren onlangs op traditionele manier onderhouden: ze waren als vlechthekken beheerd om ze ondoordringbaar te maken voor vee en ongenode gasten.

De boomgaard heeft het heel lastig gehad tijdens de afgelopen droge lentes en zomers. Ook de slechte uitgangspositie qua bodem op de hellingen van de zandafgraving werkt in het nadeel van de fruitbomen. Dit in tegenstelling tot de perengard die op veel betere grond staat.

Het stoofperenproject wordt door de VVE Landgoed de Lage Lier als een verrijking van hun landgoed gezien, waar ze trots op zijn.

Er wordt aan een vergelijkbare samenwerkingsovereenkomst, zoals met Staatsbosbeheer, gewerkt.

Tekst en foto's Marianne van Lienden, Lid van het Internationale Stoofperenproject (IPP) van de NPV

Bronnen: <https://www.landgoeddelagelier.nl/archief IPP>

De stoofperen staan in de knop eind maart jl.

Historische vruchtbomen

Lubbert Dijk, Baggelveld 2, 9312 VE Terheijl

kwekerij "de Baggelhof"

- Historische fruitbomen
- Enten en oculeren op verzoek
- Levering van kleinfruit
- Flora inventarisatie
- Advisering:
 - aanleg boomgaard
 - natuurontwikkeling
 - erf inrichting
 - landschappelijke beplanting

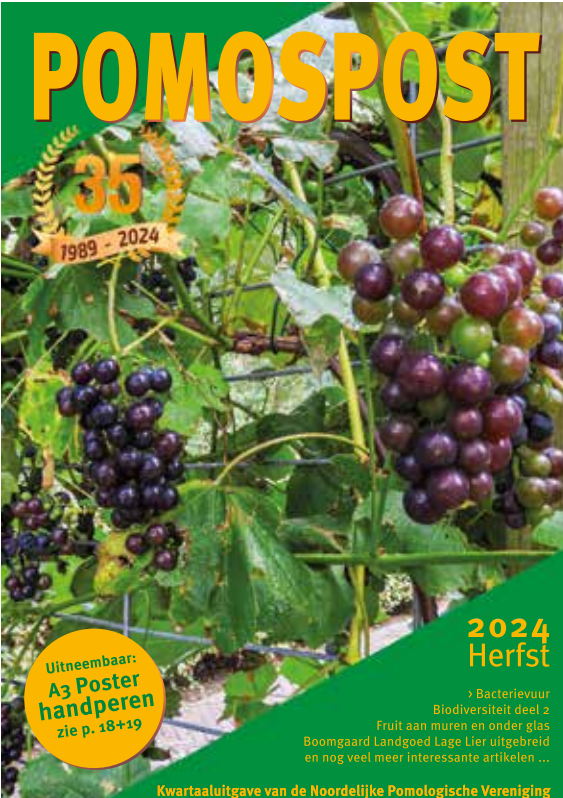
Lubbert Dijk
Baggelveld 2
9312 VE Terheijl
Telefoon: 06-11518397
Email-adres: lubbert@baggelhof.nl

www.baggelhof.nl

POMOSPOST

35

1989 - 2024

2024
Herfst

> Bacterievuur
 Biodiversiteit deel 2
 Fruit aan muren en onder glas
 Boomgaard Landgoed Lage Lier uitgebreid
 en nog veel meer interessante artikelen ...

Uitneembaar:
**A3 Poster
 handperen**
 zie p. 18+19

Kwartaaluitgave van de Noordelijke Pomologische Vereniging

Druif Boskoop Glorie.

Jubileum prijsvraag met als thema fruit

Op pagina 7 en 8 van het zomernummer

De oplossing

De beginletters van de antwoorden op de 21 vragen vormen de slagzin 'vergeten fruit behouden'. De volgende fruitrassen werden gevraagd:

Vroege van der Laan	Elstar	Reine Victoria
Gieser Wildeman	Early Rivers	Tesselaar
Engelse Koningin	Notarisappel	Friandise
Reinette van Ekenstein	Undine	Ingrid Marie
Transparente Jaune	Boskoop Glorie	Eierpruim
Hauszwetsche	Oranje Reinette v. Pomona	Uvedale's St. Germain
Drentsche Bellefleur	Enkhuizer Aagt	Noord-Hollandse suikerpeer

Er zijn geen oplossingen binnengekomen waardoor de redactie helaas geen prijswinnaar bekend kan maken.

Vroege van der Laan.

Elstar.

Reine Victoria.

Gieser Wildeman.

Early Rivers.

Tesselaar.

Engelse Koningin.

Notarisappel.

Friandise.

Reinette van Ekenstein.

Undine.

Ingrid Marie.

Transparente Jaune.

Boskoop Glorie.

Eierpruim.

Hauszwetsche.

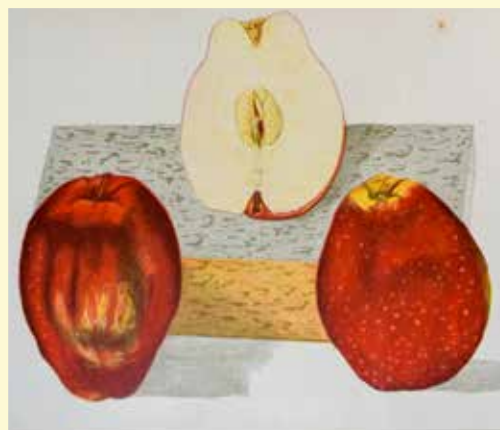
Oranje Reinette van Pomona.

Uvedale's St. Germain.

Enkhuizer Aagt.

Drentsche Bellefleur.

Noord-Hollandse suikerpeer.

Notulen van de algemene ledenvergadering van de NPV

Datum: zaterdag 13 april 2024.

Locatie: De Proef, Majoor van Swietenlaan 15, 8382CE Frederiksoord.

Aanwezige leden: 17 en 1 toehoorder.

Met kennisgeving afwezig: Margitta Deiman, Piet Lautenbag, Adri Louwerse.

Notulist: Marianne van Lienden.

1. Opening en vaststelling agenda

Voorzitter Tammo Katuin opent de vergadering en heet allen hartelijk welkom. De agenda wordt ongewijzigd vastgesteld. De 2e secretaris zal de telling van de agendapunten verbeteren, want het aantal klopt niet.

2. Notulen van de algemene ledenvergadering d.d. zaterdag 15 april 2023

Een vraag over agendapunt 10 Stand van zaken van de financiële gezondheid van de Fruithof en het beheer van de collectie wordt toegelicht. De beide voorzitters en intermediair Johann Glazenburg hebben gesprekken gehad over de financiën en de samenwerking. Bij agendapunt 10 brengt Johann verslag uit van deze bijeenkomsten. Het "hoofdpijndossier Fruithof" is nog niet van tafel.

Eén keer is de bestuursvergadering op zaterdag gehouden, maar deze werd slechts door drie bestuursleden bezocht. Voortaan wordt weer op de woensdagmiddag vergaderd. Agendapunt 11 Rondvraag: de uitslag het DNA-onderzoek in 2023 van 25 appelrassen van de NPV-Fruithof collectie laat nog op zich wachten. Het op 750 euro begrote bedrag blijft op de begroting staan. Deze notulen worden ongewijzigd vastgesteld en zijn hiermee definitief.

3. Mededelingen en ingekomen stukken

De voorzitter meldt dat een commissie cursussen wordt samengesteld die zal bestaan uit enkele geïnteresseerde leden en enkele bestuursleden.

Ingekomen stukken

Als kandidaten voor het bestuur hebben zich aangemeld Willy Hollander op 16 februari en Auke Kleefstra op 13 maart. Laatstgenoemde aanmelding was te laat voor vermelding in de agenda voor de ALV in het lentenummer van Pomospost die als deadline voor de drukker 26 februari had.

4. Jaarverslag 2023 van de secretaris

Het ledenbestand is met tien procent gedaald. Marien Zeilstra vraagt of er online marketing gedaan kan worden. Hiervoor kun je studenten inschakelen. Dit idee wordt besproken in de eerstvolgende bestuursvergadering. Mark Turksma en de Fruithof hebben hier ervaring mee.

5. Jaarprogramma 2024

Het jaarprogramma is identiek aan 2023. De drie aandachtspunten zijn: de regiobijeenkomsten structureren, nieuwe projecten starten en het IPP nationaal en internationaal uitbreiden. De voorzitter en de penningmeester pakken de organisatie van de regiobijeenkomsten samen op. Bart van Lienden heeft een power point presentatie "Het temmen van het fruit" samengesteld. Ook ligt er een film klaar voor promotiedoeleinden. Nieuwe projecten zijn onder andere leden werven leden en cursussen van de NPV. Van 27 tot en met 29 september a.s. tijdens het Internationales Pomologentreffen (IPT) 2024 waar de deelnemers aan het IPP bij elkaar komen, zal het IPP verder vorm krijgen. De perencollectie in Abelstok (omgeving Wehe den Hoorn) wordt verder uitgebreid. Dit is een samenwerkingsverband met Staatsbosbeheer.

6. Financieel verslag 2023 en begroting 2024 NPV

In 2022 stond het promotiemateriaal met een geschatte waarde van 550 euro op de balans. Dit bedrag was te geflatteerd. Daarom is het met 450 euro afgewaardeerd. Dit jaar worden posters aangeschaft.

Harrie van Noort vraagt waarvoor 2000 euro subsidie is verstrekt. De voorzitter antwoordt dat het geld gebruikt is voor uitbreiding van de collectie hoogstamfruitbomen. Op de begroting is een bedrag van 5300 euro opgevoerd voor collectiebeheer. Op de vraag of dit bedrag ook voor uitbreiding van de collectie bedoeld is, wordt geantwoord dat dit bedrag inclusief de kosten voor het IPP en de reiskosten van het bestuur is.

Op de begroting staan de baten/inkomsten en de kosten/lasten. Onder de baten vallen de te verwachten contributie- inkomsten van 685 betalende leden. Dit jaar wordt automatische incasso ingevoerd om (hopelijk) op de druk- en verzendkosten van de contributiebrief en de betalingsherinneringen te besparen. Tot op heden zijn al 100 reacties binnen.

Het bestuur stelt voor de contributie in 2024 te verhogen met 2 euro. Dit voorstel wordt met meerderheid van stemmen aangenomen.

7. Verslag van de kascommissie

De kascommissie bestond uit Willem Riezebos en Willy Hollander. De stukken zijn steekproefsgewijs gecontroleerd. De inkomsten en uitgaven lopen alle via de bank. De ALV wordt aanbevolen het bestuur decharge te verlenen. De ledenvergadering besluit de penningmeester en het bestuur decharge te verlenen en stelt de jaarrekening 2023 vast.

De voorzitter bedankt de kascommissie voor haar inspanningen. De benoeming van de nieuwe kascommissie moet plaatsvinden na de bestuursverkiezing, omdat leden van een bestuur geen zitting mogen nemen in de kascommissie.

Beide leden van de kascommissie zijn aftredend: Willem Riezebos moet statutair aftreden en Willy Hollander is vandaag toegetreten tot het bestuur, zie agendapunt Bestuursverkiezing. De leden benoemen Francine van Rossum en Petra de Jong tot de nieuwe leden van de kascommissie.

8. Presentatie financieel verslag 2023 en begroting 2024 Stichting Fruithof Frederiksoord

De voorzitter van de Fruithof doet verslag van de inspitatiemiddag voor de Hoogstambrigades in Drenthe in samenwerking met Landschapsbeheer Drenthe op 6 april jl. Er waren 21 deelnemers. Het programma bestond o.a. uit een lezing door Tammo Katuin, en na afloop was er een ciderproeverij. Het rapport over het grondonderzoek maakt duidelijk dat het bodemleven aan de magere kant is op de Fruithof. Opmerking van Willem Riezebos: het onderwerp bodemleven is geschikt voor Pomospost. De Fruithof mag altijd artikelen insturen. De Fruithof heeft een nadelig saldo van 2991 euro. Er is minder appelsap verkocht en het aantal cursisten is tegengevallen. Samengevat: de Fruithof heeft moeite de eindjes aan elkaar te knopen. De voorzitter vraagt een hogere bijdrage van de NPV voor 2024. De voorzitter van de NPV zal hiernaar kijken als de NPV de financiën zelf op orde heeft. In het bestuur is de begroting al besproken en de donatie aan de Fruithof al vastgesteld op 2800 euro. Er is eerst overeenstemming nodig tussen NPV en Fruithof.

9. Bestuursverkiezing

De zittende bestuursleden Tammo J. Katuin, Mark Turksma en Marien Zeilstra zijn bij acclamatie herkozen. Richard M. van Dijk heeft zich niet herkiesbaar gesteld.

De nieuwe kandidaten, Willy Hollander en Auke Kleefstra, treden beiden toe tot het bestuur, hoewel Auke Kleefstra zich te laat had aangemeld voor aankondiging in de uitnodiging voor de ALV in Pomospost. Op dat moment was er één kandidaat voor de functie van Van Dijk. Een maximaal aantal bestuursleden staat niet vast, zie de statuten. Volgens Charley Erkens verdient deze gang van zaken niet de schoonheidsprijs. De voorzitter heet beiden welkom in het bestuur.

10. Stand van zaken van de samenwerking met de Fruithof

Intermediair Johann Glazenburg geeft een mondelinge toelichting op zijn verslag. De 'wansituatie' is historisch gegroeid. Een van de leden vraagt of er een conflict bestaat. Johann vindt de situatie een 'stroeve verhouding'. De samenwerkingsovereenkomst is niet langer actueel. Waar het om gaat, is de instandhouding van historische fruitrassen. Hij wil de matrix nader uitwerken. Met betrekking tot de financiële relatie tussen de NPV en de Fruithof gaat zijn voorkeur uit naar een vast bedrag per jaar en hij stelt dit ter discussie aan de leden. Er wordt gevraagd waarom de voorzitters niet gewoon met elkaar kunnen praten. Tammo Katuin merkt op dat de overeenkomst juridisch is vastgelegd. Petra de Jong is jurist en zegt dat het logisch is: wat je doet als er een regeling ligt, is de knel eruit halen, omdat je daarmee het probleem oplost. Tammo Katuin vindt dat beide besturen hierover moeten vergaderen en de uitkomst voorleggen aan de ALV. Daarna kunnen ze naar de notaris gaan. Charley Erkens, die voorzitter van de NPV was in de tijd dat de samenwerkingsovereenkomst Fris en Fruitig opgesteld werd, merkt op dat de besturen wilden fuseren. Onder het voorzitterschap van wijlen Jans Koops was er een goede samenwerking. De meerderheid van de NPV-leden zei nee tegen fusie. Daarna is een lichtere variant geschreven. Charley Erkens is vandaag aanwezig om een poging te doen tot samengaan van de beide besturen. Tammo Katuin vat de woorden van Charley Erkens op als een opdracht hier samen uit te komen. Een lid oppert een andere mediator aan te stellen en verder te gaan met de twee kernen, samenwerking en financiën. Harrie van Noort benadrukt dat het hier om mensen gaat. Bij ruzies kom je er niet uit. De discussie wordt als volgt afgerond: de leden dragen het bestuur op de aanbevelingen van Johann Glazenburg uit te voeren.

11. Viering 35-jarig bestaan van de NPV

Bert Koppe heeft het jubileumlogo ontworpen (zie de omslag van Pomospost). De voorzitter heeft een brandstempel met het jubileumlogo laten maken voor het stempelen van plankjes die gezaagd zijn van het hout van een van de Winterjannen in Nagele, die na het verplanten gestorven was. De voorzitter is van plan een excursie te organiseren naar Abelstok. Wil iedereen iets bedenken waarmee de stoofpeer Winterjan die als jubileumpeer gekozen is, in het zonnetje wordt gezet, bijvoorbeeld recepten met Winterjan. Het is jammer dat Winterjan moeilijk verkrijgbaar is.

12. Rondvraag

Willy Hollander vraagt wanneer de NPV een besluit neemt wat zij wil verzamelen, want de ruimte ontbreekt om alle historische rassen in de collectie op te nemen. Dit nemen we mee in de eerstvolgende bestuursvergadering. Charley Erkens vindt het antwoord niet respectvol naar de collectiecommissie. Correctie: de collectiecommissie krijgt de opdracht het uit te zoeken.

Auke Kleefstra vindt het verslag van Johann Glazenburg waardevol. Kan Fris en Fruitig op de website gezet worden en toegestuurd worden? Dat laatste is mogelijk via de e-mail.

Marianne vraagt aandacht voor de kweeperenposter met onder andere foto's die Harrie van Noort aangeleverd heeft. Zij biedt Harrie een poster op fotopapier op A1-formaat aan als dank voor zijn medewerking aan de realisering van de kweeperenposter in het lentenummer van Pomospost.

Heilien Tonckens (met bril) leidde de leden van de NPV rond door de voormalige schooltuin.

De ALV werd gehouden bij De Proef in Frederiksoord, in de voormalige Gerard Adriaan van Swieten Tuinbouwschool.

13. Sluiting van het huishoudelijke gedeelte

De voorzitter sluit de ALV om 12.45 uur. Het bestuur is opnieuw vastgesteld, het voorstel tot aanpassing van de contributie is aangenomen en de begroting is aan bod gekomen. Daarnaast was het vooral feestelijk, vanwege het 35-jarig jubileum, dat we gevierd hebben met een heerlijke lunch, verzorgd door De Proef in het voormalige schoolgebouw van de G.A. van Swieten Tuinbouwschool waar de NPV vast en zeker zal terugkeren.

Het middagprogramma bestond uit een rondleiding van een uur door de voormalige schooltuin onder leiding van Heilien Tonckens, bestuurslid van de vereniging De Proef, ecooloog en oud-tuinhaas. Harrie van Noort gaf toelichting bij de aanplant van jonge leibomen van de perenleiding, die door de leden van de werkgroep onderhouden, gesnoeid en gevormd worden sinds eind 2021.

Bodemonderzoek en toekomstig bodembeheer in de Fruithof

Uitgangspunt van het bodemonderzoek is het feit dat de Fruithof in Frederiksoord een collectieboomgaard is waar oude fruitsoorten behouden moeten worden. De adviezen voor bemesting zijn erop gericht de hoogstamfruitbomen in goede conditie te houden. Fruitopbrengst en recreatiewaarde van de boomgaard staan op het tweede plan.

Bodemstructuur

Per vak zijn minimaal twee boorgaten van 1 meter diep gemaakt. Tijdens het boren hebben wij, de vrijwilligers Teun en Theo, de verschillende grondlagen beoordeeld. Daarnaast zijn er een aantal profielkuilen gegraven en is er gekeken naar de beworteling van de bomen en de bodemstructuur. De bodemstructuur van de boomgaard is goed, in aanmerking genomen dat het hier om zandgrond gaat. De humusrijke bovengrond (zwarte grond) varieert van 30 tot 60 cm. Daaronder is vaak een inspoelingszone van 10 cm en daarna een grijze humusloze zanderige zone. Leem zit op enkele plekken op 80 cm, maar overwegend dieper dan 1 meter. Er zijn geen storende harde lagen in de eerste 100 cm onder het maaiveld. Tot op de leemlaag is beworteling mogelijk en dat zien we ook in de profielkuilen. Bij de aanleg van de boomgaard zijn plantgaten gegraven met een kraan. Het is niet duidelijk hoe de structuur direct onder het plantgat is en of er ook leem naar boven is gehaald.

Wij zagen opvallend weinig bodemleven in de gehele boomgaard. Mogelijk is dit de invloed van de zeer natte herfst- en winterperiode. Voor andere mogelijke oorzaken verwijzen we naar het bemestingsonderzoek.

Betredingsschade

Zandgronden zijn relatief weinig vatbaar voor betredingsschade. Bij het maken van de profielkuilen en boorgaten hebben wij geen effecten kunnen zien. Echter tijdens de grote evenementen in het voorjaar (Lentefair, Paard & Erfgoed) wordt er toch veel met zwaarder materieel in de boomgaard gereden, zoals bij het opzetten van kramen en het transport van paarden en het parkeren van auto's. Deze effecten hebben we niet nader bekeken.

Maatregelen

De bodemprofielen geven duidelijk aan dat de volgende vakgerichte maatregelen nodig zijn:

- De plantvakken in de boomgaard hebben alle een letter van het alfabet gekregen. De vakken C, D en E hebben de dunste humuslaag.
- In de lagere gelegen vakken A, O, P en op het lagere deel van vak N is op een diepte van 80 tot 100 cm een keileemlaag aanwezig.
- De hoger gelegen vakken S, T en Q (dit vak is meegenomen met de aangrenzende vakken) zijn in het verleden waarschijnlijk opgehoogd. We zien daar een gemengde bouwvoor en ondergrond.
- Vak N is het natste vak. Op het lagere deel zit de leem op 80 cm. Het voorstel is om in het natste hoekje geen bomen meer te planten en in de rest van het vak de pruimen te herplanten met meer 'waterbestendige' fruitbomen (peren).
- Wateroverlast in het groeiseizoen is zeer nadelig voor de wortels. Opsporen van deze plekken en deze verbeteren of er geen fruitbomen planten.

Het bemestingsonderzoek

In afstemming met Gauke, vrijwilliger, hebben wij de vakken met een gelijkwaardige bodemstructuur samengevoegd, waarmee vijf gegroepeerde vakken verkregen werden. Per monster hebben we 40 steken grond genomen, verspreid over de bijbehorende vakken. Van deze 40 steken is een verzamelmonster gemaakt. De steken voor boven- en ondergrond zijn steeds op dezelfde plek genomen. Er zijn vijf bemestingsanalyses van de bovenste 30 cm en vijf analyses van de laag 30 tot 80 cm gedaan; dit zijn de lagen 'boven' en 'onder' in het schematisch overzicht (bijlage 1). De monsters zijn naar het HLB-laboratorium in Wijster gestuurd voor een bemestingsanalyse.

De bevindingen

- De pH-waarde is in bijna alle vakken te laag, behalve in de vakken N, O en P, daar is de pH redelijk op orde. Enkele keren kalk bij strooien is noodzakelijk, zodat er een pH tussen 5,2 en 5,5 komt. De streefwaarde voor hoogstamfruitbomen is een pH-waarde van 5,1 tot 6. Per 10 cm bouwvoor moet er voor elke 0,1 verhoging ongeveer 300 kg/ha worden gestrooid. Bij een bouwvoor van 30 cm en 0,3 verhoging wordt dit per ha: $3 \times 3 \times 300 = 2700$ kg.
- De C/N (koolstof-stikstof) verhouding naar 10 brengen. Die is nu veel te hoog. De oorzaak: te weinig stikstof (N), te weinig mineralisatie, te weinig bodemleven en een te lage pH.
- Het organische stofgehalte is in alle vakken goed. De norm is minimaal 3 procent.
- Het stikstof leverend vermogen (NLV) is over de hele linie te laag. Oorzaak: te weinig bodemleven (zie punt 2), mogelijk ook het effect van de natte periode.
- Het zwavel leverend vermogen (SLV) is over de hele linie zeer laag. Hoe belangrijk is zwavel voor bemesting van fruitbomen?
- Wij vinden zeer wisselende fosfor (P) waarden. In enkele vakken zijn deze extreem hoog en in andere zeer laag. Voorstel: vakgericht bij bemesten.
- Kali is aan de lage kant. Voorstel: vakgericht bij bemesten met patentkali, hiermee wordt ook zwavel aangevoerd.
- Het kopergehalte (Cu) is aan de lage kant. Koper zorgt voor de groei, met name voor sterke celwanden.
- Zink is hoog. Oorzaak? Is het van belang? Wij hebben geen negatieve gevolgen hiervan kunnen waarnemen.

Enkele voorstellen voor het toekomstige bodembeheer

Om meer voeding en vocht in de bodem te kunnen vasthouden en minder verdamping te hebben is vorig jaar al een ander maai-beleid vastgesteld. Tot en met de Lentefair en Paard & Erfgoed (in 2024 tijdens de Pinksterdagen) maaien we regelmatig, daarna wordt terughoudend gemaaid. Het doel is na de bladval (november) alles te maaien, zodat het blad wordt versnipperd en sneller verteert. Tevens wordt compost, of nog beter, oude, verteerde stalmest gestrooid. Het plan is om eigen compost te gaan maken van pulp, fruitafval, snippers enzovoort, naar gelang we die kunnen krijgen. Daarnaast willen wij bij het maai-beleid rekening houden met ons streven naar meer kruidenrijk grasland en meer vlinderbloemigen voor stikstofbinding en het aantrekken van insecten voor kruisbestuiving.

Een groter vochthoudend vermogen van de bodem kan op zandgrond alleen bereikt worden door het humusgehalte te verhogen door jarenlang (veel) organische mest toe te dienen. Wij hebben bekeken welke organische meststof we het best kunnen gebruiken. Er kan wisselbemesting worden toegepast: verteerde stalmest, compost, champost en kippenmestkorrels, maar deze bevatten een hoog stikstof-, fosfaat- en kaligehalte. Dit veroorzaakt waarschijnlijk veel gras- en boomgroei. We zouden meer compost kunnen aanvoeren (of champost, dit heeft als neveneffect een gunstige zuurbindende waarde). Oude, goed verteerde stalmest lijkt de voorkeur te hebben boven compost. We moeten nagaan hoeveel mestplaatsingsruimte de Fruithof heeft en ook bedenken hoe we deze stalmest praktisch kunnen verspreiden.

Organische stof (eenheid %) is weliswaar redelijk goed op orde, maar er is te weinig bodemleven. Ook uit de aaltjes analyse blijkt

dat er veel te weinig goede aaltjes in de bodem zijn. Daarom heeft bemesting met oude stalmeest de voorkeur en is het op peil brengen van de pH belangrijk.

Bekalken doen we in de winter en bemesten in het voorjaar, zodat de stoffen beter worden opgenomen (er moeten zes weken tussen zitten). Voorstel: reparatiebekalking verdelen over de komende twee jaar; per jaar 1500 kg kalk per ha. Daarna jaarlijkse onderhoudsbekalking van ongeveer 500 kg per hectare per jaar.

Het is niet nodig jaarlijks een bodemonderzoek te laten doen, één keer per vijf jaar is voldoende. Onderzoek van de bovenste 30 cm is normaliter voldoende.

Er zijn wat twijfels over het vochthoudend vermogen van de ondergrond. Studenten van de Hogere Agrarische School in Dronten gaan komende winter nader onderzoek uitvoeren. We zouden hun ook kunnen vragen nader onderzoek te doen naar eventuele betredingschade van de grote evenementen. De studenten worden begeleid door een senior bodemspecialist.

Zwaar gesnoeide bomen vragen veel voedingsstoffen van de bodem. Daarom proberen we regelmatig te snoeien waardoor meer balans in de bomen ontstaat. Als de bomen meer in balans zijn, komt ook de bodem beter in balans.

Bühler Frühzwetsche kwets.

Vak N, boomnummer 65
40 cm zwarte grond
Daaronder grijs zand, deels gemengd, van 40 tot 80 cm
Daaronder leem vanaf 80 cm en dieper
Wortels tot minstens 90 cm
Geen grondwater
Een enkele worm in bovenste 10 cm
Mooie kruimelige grond, geen storende laag

Dülmener Rosenapfel.

Vak N, boomnummer 22 tussen twee mooie hoogstammen
30 cm bouwvoor
30 tot 90 cm grijs geel zand
90 tot 100 cm lemig grijs zand
100 tot 120 cm grijsgeel zand en vanaf 100 cm grondwater
Weinig wormen, 1 engerling op 40 cm diepte
Tot 80 cm wortels

Triomphe de Jodoigne peer.

Vak S boomnummer 21
20 cm bouwvoor
Tot 90 cm gemengde grond
Geen storende lagen
Geel zand, tot 120 cm geboord. Geen leem.
Wortels tot 80 cm
Geen wormen
Wel mooie structuur

Trezeke Meyers appel.

Vak R, boomnummer 33
Tot 50 cm bouwvoor (zwarte grond)
50 tot 75 cm inspoellaag
Vanaf 90 cm donkerbruin zand
Mooie structuur
Bovenin enkele wormen
Geen storende laag

Zoete Kroon appel.

Vak P boomnummer 14
30 cm bouwvoor met lichte zwarte grond (weinig organische stof)
Tot 100 cm lichtgeel zand
Geen storende laag
Geen leem
Geen wormen

Princesse Noble appel.

Vak O boomnummer 12
30 cm bouwvoor
Tot 50 cm uitspoelingzone
Tot 80 cm grijs zand, daarna leem
Geen storende laag

onbekende peer, leivorm.

Perenleiding zuidzijde boomnummer W54
70 cm zwarte grond
Daarna grijs zand
Prima structuur

Advies voor de juiste bestrijding van de Japanse duizendknoop

Arnoud Keijer is vrijwilliger bij het museum De Proefkolonie, bij Veuruut en bij Paard & Erfgoed in Frederiksoord. Arnoud werkt niet voor de gemeente Westerveld, maar verwijst wel naar hun richtlijnen met betrekking tot de aanpak van de Japanse duizendknoop. Hij wijst als bezorgde buurtbewoner en burger het bestuur van de Fruithof op het probleem van de Japanse duizendknoop die zich razendsnel kan verspreiden. Hieronder volgt zijn advies voor de aanpak van de bestrijding van deze woekeraar.

In de tijd voor en na het evenement Paard & Erfgoed op de Fruithof was ik laatst veelvuldig op dit terrein. Op de laatste dag van afbreken heb ik veel hulp gehad van een van de vrijwilligers van de Fruithof, waarvoor nog dank. Maar tevens nam ik waar dat een vrijwilliger de Japanse duizendknoop aan het maaien was met een bosmaaier. Ik heb overwogen deze persoon hierop aan te spreken, maar vlak achter mij zat iemand met iets meer gewicht. Er is dan ook niet veel meer gemaaid dan het stukje dat al was gedaan. Het laatste dat ik zou willen is dat een prachtig terrein en een bijzonder stukje erfgoed, nog meer dan nu al het geval is, te maken krijgt met verdere doorgroei van de Japanse duizendknoop.

De Japanse duizendknoop vormt niet alleen een probleem in Westerveld, het is een probleem dat over de grenzen gaat. Snoeiafval laten liggen vanuit de gedachte dat het wel dood gaat in het zonnetje, zo werkt het dus niet. De bladeren verdorren wel en het snoeiafval een paar dagen laten liggen, kan wel, maar na korte tijd maakt de stengel weer wortels die de grond kunnen ingaan en blijven doorgroeien, zelfs als je het snoeiafval weghaalt.

Ik wil de vrijwilligers van de Fruithof absoluut niet afvallen. Nogmaals dank voor het uit de modder trekken. Maar dit moet wel ergens gezegd worden, denk ik. Daarom ook even ongevraagd advies, ondanks het feit ik geen expert ben.

De aanpak van deze plant is als volgt: elk voorjaar de plant met wortel en al uit de grond trekken, wanneer hij op dertig centimeter staat. Dat voorkomt niet dat hij een jaar later weer terugkomt, maar je voorkomt hiermee diepere wortelvorming. Laat je de stengels staan tot deze een meter hoog zijn, dan wortelt de Japanse duizendknoop

ook zo diep. Dan kun je de boel tot 40 cm afgraven en daarna komt het weer terug.

Als je gaat snoeien met een bosmaaier, laat dan geen snoeiafval achter en gooi dit niet op een composthoop. De kans op verdere verspreiding is heel groot. Dit snoeiafval hoort in de grijze container waarvan de inhoud naar een verbrandingsoven gaat.

Met vriendelijke groet,
Arnoud Keijer

Noot van de redactie.

Meer lezen over de Japanse duizendknoop? Dat kan hier: <https://www.wur.nl/nl/artikel/japanse-duizendknoop-wat-kun-je-er-aan-doen.htm>

Pomoloog

Daar plukt u de vruchten van.

Marcel Tross Pomoloog

Advisering in:

- Aanleg en onderhoud
- Boomgaarden en boominspectie
- Vitaliteitsonderzoek
- Bodemanalyse
- Cultuurtechniek

Koeweidensedijk 25, 7161 RJ Neede

E-mail: infopomoloog@gmail.com

Mobiel: 0622 - 33 0626

www.pomoloog.com

Salix Boomzorg

Onderhoud van boom en landschap

boomverzorging

snoeien fruitbomen

landschapsonderhoud

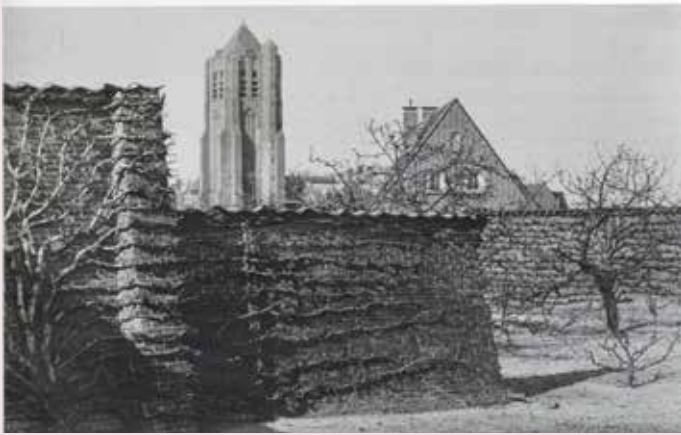
erfbepanting

www.salixboomzorg.nl | 06 486 972 37

Geschiedenis

Fruitteelt in het Westland Fruit aan muren en onder glas

Zowel de teelt van druiven aan muren als die onder glas in het Westland staan centraal in dit artikel. Lang geleden was fruitteelt aan schuttingen, muren en muurkassen kenmerkend voor dit deel van Zuid-Holland. Mede door de vele buitenplaatsen met hun schuttingen en fruitmuren ontstond er een bloeiende teelt van bijzonder fruit voor eigen gebruik. Vóór 1900 verschenen de eerste verwarmde kassen waar druiven, zuidvruchten en perziken voor de handel geteeld werden. Er zijn slechts twee commerciële druiventeeltbedrijven overgebleven in de 21ste eeuw.

Fruitmuren in Monster. Bron Westlands Museum.

Fruitmuren

Houten schuttingen en fruitmuren bleven lange tijd naast elkaar bestaan. Aan de hand van dateringssteentjes kan worden vastgesteld dat al in de 17e eeuw verscheidene fruitmuren gebouwd zijn op buitenplaatsen. De vroegst bekende stenen fruitmuren in het Westland worden vermeld in 1708. Al in 1685 stonden tuinmuren op het tuinplan van Slot Honselaarsdijk. Tuinmuren zullen toen al op meerdere buitenplaatsen aanwezig geweest zijn, die in sommige gevallen voorzien waren van voorzet- of schoorramen tegen de muur. Pieter de la Court van der Voort, een Leidse lakenkoopman, experimenteerde eind 17e eeuw met verschillende soorten fruitmuren op zijn buitenplaats in Voorschoten. De fruitmuren werden zo geplaatst dat één zijde op het zuidoosten gericht was, waartegen fruitbomen werden geplant. De fruitbomen konden zo optimaal van het gecreëerde microklimaat profiteren. De muren waren ongeveer drie meter hoog en voorzien van steunberen. Om de luwende werking van de muren te versterken, plantte men een haag van elzen, populieren, pruimen of wilgen erachter als extra windvanger. Deze bomen werden op een hoogte van vijf tot zes meter geknot.

De aanleg van tuinmuren, de zogenaamde wijngaardmuren, bevorderde met name de groei van de druiventeelt, omdat daar de fijnere tafeldruiven konden worden geteeld. Een gedeelte van de tuinmuren werd ook benut voor de teelt van peren, perziken en pruimen. Door het gebruik van schuttingen en muren kon men het klimatologisch voordeel van het Westland (meer zon nabij de kust en hogere temperaturen in Zuidwest Nederland) goed benutten. De muren creëerden een microklimaat dat iets warmer was dan de omgeving. Een kleine temperatuursverhoging leverde al een aanmerkelijke vervroeging van de teelt op. Daarbij hebben bakstenen muren het voordeel dat deze overdag zonnewarmte opslaan en die in de loop van de avond langzaam afgeven.

Na de sloop van veel buitenplaatsen rond 1800 konden de tuinders de muren overnemen om er fruit tegen te telen.

De 'verglazing' van de teelt

De 'verglazing' van de tuinbouw kent twee ontwikkelingslijnen. De ene begint rond 1880 met door glas afgedekte 'bakken' waarin groenten worden geteeld, de zogenaamde éénruiters, later ook tweeruiters. De andere ontwikkeling, de belangrijkste, is het plaatsen van zogenaamde 'schiétramen' tegen de fruitmuur. In de 19e eeuw werden vooral druivenstokken meer en meer aangeplant tegen de muur langs de binnenzijde van een glasraam en met latten of ijzerdraad omhoog geleid. Dit model muurkas was al veel langer bekend op buitenplaatsen, maar vond in de loop van de 19e eeuw brede ingang. Uit 1859 dateren vermeldingen dat om vroeger te kunnen oogsten (al in februari) losse glazen ramen voor de muren werden geplaatst. Deze glazen ramen konden gemakkelijk worden verplaatst.

Een lessenaar met achter de muur een beschuttende beplanting van elzenbomen

Lessenaarkas.

De kascultuur begon met de lessenaarkas, met drie, vier of zes ramen op latwerk. Deze kassen waren aanvankelijk nog vrij smal, dat wil zeggen circa 2,5 meter breed. De geringe inhoud, de grote temperatuurschommelingen en het gebrek aan werkruimte vroegen om verbetering. Uit deze lessenaarvorm ontstond later de hogere en bredere kopkas. Deze kas werd breder opgezet en boven de muur uitgebouwd, ter hoogte van één of twee ruiten, waarmee een enkele of dubbele kas ontstond. De ruimte was groter geworden, het luchten verbeterd, de temperatuur beter beheerst en er was veel meer teelt- en werkruimte bijgekomen. Nadat de vorm van het glasdek gewijzigd was door de toepassing van een 'knie', was een veel beter bruikbaarere kas ontstaan. De volgende stap was een glazen serre, aanvankelijk op lage muren en later opgetrokken als een volledig glazen huis. Er waren geen muren meer nodig, een groot (financieel) voordeel. In de serres werden meestal druiven gekweekt.

Eind 19e eeuw, toen de welvaart toenam, begon de opmars van de serre pas goed. De eerste Westlandse serre werd in 1888 in Poeldijk gebouwd, naar Belgisch voorbeeld (Hoeylaert bij Brussel). De Eerste Wereldoorlog veroorzaakte stagnatie in de kassenbouw, maar de periode 1925 tot 1930 vertoonde een grote piek. Muurkassen en

Ziekten en plagen

Controleurs op pad in de strijd tegen bacterievuur Persbericht van stichting Landschapsbeheer Zeeland

Voorbijgangers zal het niet zijn ontgaan. Zeeuwse meidoornhagen staan op dit moment volop in de belangstelling van medewerkers van de Stichting Landschapsbeheer Zeeland (SLZ). Zij voeren controles uit op de aanwezigheid van de gevreesde plantenziekte bacterievuur.

De ziekte is een bedreiging voor het heggenlandschap, maar kan ook massaal voorkomen in peren, vandaar dat bacterievuur in de streek ook wel perenvuur wordt genoemd. De ziekte kan tevens voorkomen in appelbomen, grootbladige cotoneasters en mispels.

Het is een besmettelijke ziekte die begin jaren zestig voor het eerst van zich deed spreken en sindsdien met enige regelmaat tot ernstige verliezen voor zowel de fruitteelt als het Zeeuwse heggenlandschap heeft geleid.

Door de bacterievuurcontrole kunnen de karakteristieke meidoornhagen worden gespaard. Zo behoudt een deel van het landschap in de provincie haar bijzondere waarde en kunnen mensen ieder voorjaar opnieuw weer genieten van bloeiende meidoornhagen. De specialisten van SLZ controleren bij particulieren en op terreinen van bedrijven op Zuid-Beveland en in Zeeuws-Vlaanderen, voornamelijk binnen een straal van 500 meter rond fruitteeltbedrijven. Tevens controleren ze op Walcheren, maar daar gebeurt het in opdracht van het Waterschap Scheldestromen. De specialisten van SLZ zijn de komende weken weer op pad. Ze voeren de controles in de meidoornhagen van particulieren meestal twee keer uit. Die eigenaren betalen daarvoor, ze hebben bij SLZ een abonnement afgesloten voor het uitvoeren van de inspecties. Gewoonlijk doet SLZ meerdere controlerondes per jaar.

Perenvuur openbaart zich voor het eerst als de struiken net goed in blad en bloesem staan en de temperatuur boven 17°C stijgt. Je ziet dan dat uiteinden van jonge scheuten bruin tot zwart gaan verkleuren en ze hangen er dan een beetje bij als een uitgebrande lucifer, dit verschijnsel noemt men “vaantjes”. Ook de bloemen kunnen besmet raken. Ernstige infecties kunnen er al snel toe leiden dat de struik tot op de grond toe afsterft.

Dit kan worden voorkomen als de aangetaste delen tot ruim 50 cm onder de zichtbare aantasting worden afgezaagd of geknipt. De zaag of tang moet na het knippen wel worden ontsmet met spiritus alvorens men naar een andere struik gaat. De bacterie gedijt alleen in het levende hout en sterft in circa 48 uur af in het afgezaagde hout. Deze werkwijze blijkt effectief te zijn om de gevreesde ziekte onder de duim te houden, mits die regelmatig en nauwkeurig wordt toegepast. Stichting Landschapsbeheer Zeeland hanteert deze methode al jaren en helpt zo om de karakteristieke meidoornhagen in stand te houden.

Meer informatie vind u op www.landschapsbeheer.nl/zeeland

Stichting Landschapsbeheer Zeeland is een professionele organisatie die zich sinds 1982 richt op het beheer en ontwikkeling van het Zeeuwse cultuurlandschap op terreinen van derden. Hiervoor werkt SLZ met veel vrijwilligers en bewonersparticipanten. Stichting Landschapsbeheer Zeeland heeft een CBF Keurmerk en is door de belastingdienst aangemerkt als algemeen nut beogende instelling (ANBI). Website: www.landschapsbeheerzeeland.nl

7-06-2024

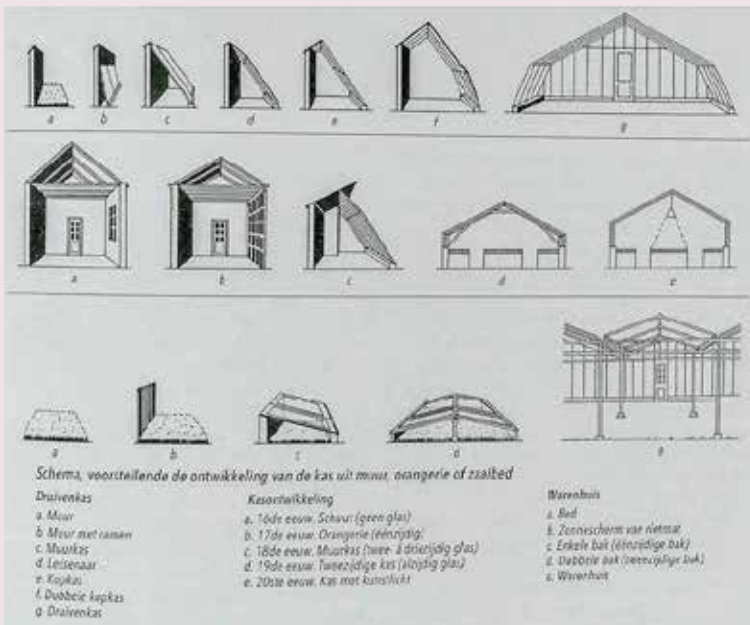

De “vaantjes” aan een meidoornstruik. Foto: Sandra Dobbelaar.

fruitmuren verdwenen vrij snel, want een flinke storm kan een fruitmuur vernielen. Elk jaar werden er honderden druivenserres gebouwd. Twee trends hielpen hierbij. Ten eerste de ontwikkeling van een nieuw proces voor de productie van glas, waardoor grote glasplaten veel goedkoper werden. Ten tweede de opkomst van fossiele brandstoffen, die het mogelijk maakten een volledig van glas gemaakte structuur te verwarmen.

Kort voor 1900 verschenen de eerste verwarmde kassen. Vanuit een centraal geplaatst ketelhuis werd warm water via buizen door de kas geleid. Door de verwarming werd het teeltrisico nog verder beperkt en was een vroegere oogst mogelijk geworden, niet alleen van druiven, maar ook van de teelt van perziken, pruimen en later tomaten, komkommers en meloenen. De druiventeelt werd vanwege de vrij stabiele prijzen een van de belangrijkste bestaansbronnen voor de kasteelt in het Westland.

In de 20ste eeuw begonnen de lage glasopstanden zich te verheffen tot ‘staand glas’ en zo ontstonden de eerste warenhuizen.

Schema, voorstellende de ontwikkeling van de kas uit muur, orangerie of zaalbed

Druivenkas

- a. Muur
- b. Muur met ramen
- c. Muurkas
- d. Litsenaar
- e. Kojkas
- f. Dubbele kapkas
- g. Druivenkas

Kasontwikkeling

- a. 16de eeuw. Schuur (groen glas)
- b. 17de eeuw. Orangerie (éénzijdig)
- c. 18de eeuw. Muurkas (twee- of driezijdig glas)
- d. 19de eeuw. Tweezijdige kas (tweezijdig glas)
- e. 20ste eeuw. Kas met kunstlicht

Warenhuis

- a. Bed
- b. Zonnenscherm van rietmat
- c. Enkele bak (éénzijdige bak)
- d. Dubbele bak (tweezijdige bak)
- e. Wivenhuis

Overzicht glasteelt in het Westland.

De oppervlakte met witte en blauwe druiven, naast zuidvruchten en perziken, liep tijdens en na de Tweede Wereldoorlog in het Westland terug, totdat de teelt van druiven voor de handel na de jaren zestig van de vorige eeuw verdween. Slechts twee commerciële druiventeeltbedrijven zijn overgebleven in de 21ste eeuw.

De fruitmuur waarmee alles begon, was verdwenen.

Jan Veel

Noot van de redactie.

In Pomospost lente 2024 is de geschiedenis van de tuinbouw en fruitteelt in het Westland in het algemeen beschreven. In het uitgebreide artikel “De druiventeelt in het Westland” in Pomospost winter 2023 komen onder meer oude druivenrassen aan bod.

Literatuur

Jan Barendse, “Hollands tuin. De Westlandse tuinbouw van vroeger tot nu”.

P.J. ter Laak, “Europa's tuin. De geschiedenis van de tuinbouw in het Westland”. Zaltbommel 1975.

Van moestuin en boomgaard tot glazen stad. Ruim drie eeuwen tuinbouw in Rijswijk. Tijdschrift voor de tuinbouw. Jaargang 3, 1898, pag. 55 e.v en 89 e.v.

Het Westland en zijn tuinbouw. Vragen van de dag, jaargang 21, 1906/ pagina 825 e.v.

Handperen Frans & Belgisch

Birnen | Pears | Des Poires

**Alexandrine
Douillard**

**Beurré
d'Amanlis**

**Beurré
d'Hardenpont**

**Beurré
Napoleon**

Beurré Six

**Beurré
Superfin**

**Calebasse
Carafon**

**Calebasse
de Tirlémont**

Charneux

**Conseiller
de la Cour**

**Délices
de Jodoigne**

Désiré Cornelis

**Beurré
de Mérode**

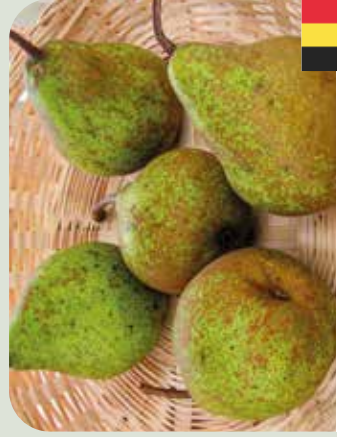
Eva Baltet

**Fondante
Thirriot**

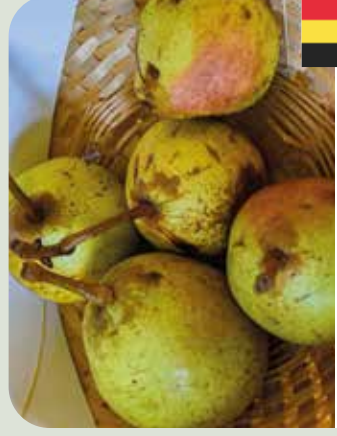
**Général
Leclercq**

**Général
Tottleben**

Jeanne d'Arc

**Joséphine
de Malines**

**Madame
Bonnefond**

Madame Verté

**Nouveau
Poiteau**

Passe Colmar

Passe Crassane

**Précoce
de Trévoux**

**Princesse
Marianne**

**Seigneur
Espereu**

**Soldat-
Laboureur**

**Vice-Président
Delehay**

**Zéphirine
Grégoire**

Noordelijke Pomologische Vereniging (Netherlands)

www.npv-pomospot.nl | Ontwerp & druk: www.goedsamenwerken.nl | Foto's: Marianne van Lienden

Agenda

1 2 3 4 5
9 10 11
16 17 18
2024

De pomologen van de NPV determineren uw onbekende fruitrassen op de woensdag op de Fruithof, Majoor van Swietenlaan 1a, 8382 CE Frederiksoord. Zij zijn daar aanwezig tussen 10.00 en 14.00 uur. Stuur een e-mail voor een afspraak naar: info@npv-pomospost.nl. Er zijn geen kosten aan verbonden.

Zaterdag 21 september >> Fruitshow met fruitdeterminatie.

Locatie: dorps huis Nijland, Oosternielandsterweg 41, 9985 SB Oosternieland (Gr.). Tijd: 10.00 - 15.00 uur. Toegang gratis.
Info: Walter den Hollander, tel. 06-20333700, e-mail: walterdenhollander@hotmail.com

Zondag 22 september >> Open tuin dag met mogelijkheid tot determineren van fruit.

Locatie: de Overtuin van buitenplaats Welgelegen, tegenover de dorpskerk. Adres: Molenstraat 6, 7231 KN Warnsveld.
Tijd: 12.00 - 17.00 uur. Website: <https://www.deovertuin.nl/> Informatie: Hennie Rossel, e-mail: hennie@rossel.nu

Vrijdag 27 tot en met zondag 29 september >> Internationales Pomologentreffen IPT 2024.

Informatie: Philipp Bodner, Eurac Research, Institute for Alpine Environment, Drususallee/Viale Druso 1, I-39100 Bozen/Bolzano, Tel. +39 0471 055731.

Zie ook de website: <https://www.pomologen-verein.de/termin/internationales-pomologentreffen-ipt-2024/>

Zondag 29 september >> Fruitdag met tentoonstelling en determinatie van fruit.

Locatie: Groot Duijfhuis, Hoevedreef 2, 5298 NS Liempde (buurtschap Kasteren). Tijd: 10.00 - 16.00 uur. Toegang gratis.
Info: Jeanne van den Boom, tel. e-mail: jeannevdboom@gmail.com

Zaterdag 5 oktober >> De Smaak naar Meer.

Een evenement over gezond en duurzaam eten, culinaire innovaties, steekproducten en de fruitoogst.

De Fruithof neemt hieraan deel en houdt die dag de Open Fruitpersdag. U kunt zelf fruit rapen en dit laten persen door de vrijwilligers met de kleine pers. Het sap wordt verkocht in 1 liter flesjes.

Verder is er fruit en appelsap te koop en worden er rondleidingen gegeven.

Locatie: De Tuinen in Frederiksoord, Majoor van Swietenlaan 1a, 8382 CE Frederiksoord. Tijd: 10.00 - 15.00 uur.

Website: <https://www.desmaaknaarmeer.nl/>

Zaterdag 5 oktober >> Fruitshow en -determinatie op de Appeldag en Streekmarkt in Beetsterzwaag.

Locatie: Tropische Kas, Hoofdstraat 80, 9244 CM Beetsterzwaag. Tijd: 11.00 - 16.00 uur. Toegang gratis. Website: <https://tropischekas.nl/> Vrienden van het Oude Fruit. Info: Griet Bergsma, tel. 0513-529357, e-mail grietbergsma42@gmail.com

Zaterdag 12 oktober >> Kleine fruitshow met fruitdeterminatie bij vruchtboomkwekerij De Baggelhof.

Locatie: Vruchtboomkwekerij De Baggelhof Baggelveld 2, 9312 VE Terheyl (Nietap). Tijd: 10.00 - 17.00 uur. Toegang gratis.
Organisatie: Vrienden van het Oude Fruit. Info: Jan Woltema, tel. 06-13988744, Lubbert Dijk, tel. 06-11518397.

Zondag 20 oktober >> Paddenstoelenfestival van het Groninger Landschap.

Locatie: rondom de Ennemaborg, Hoofdweg 96, 9681 AJ Midwolda. Tijd: 11.00 - 17.00 uur. De NPV is aanwezig met een kleine fruittentoonstelling en determineert uw fruit. Website: <https://www.groningerlandschap.nl/activiteiten/>.

Zaterdag 26 en zondag 27 oktober Europom 2024

Locatie in Alden Biesen, Kasteelstraat 6, 3740 Bilzen, België.

Voor bovenstaande fruitdeterminatiedagen geldt:

- > Neem minimaal vier rijpe vruchten van een te determineren ras mee.
- > De Vrienden van het Oude Fruit vragen een kleine vergoeding voor het gedetermineerd van fruit.
- > Er is meestal geen pinautomaat aanwezig.

Het snoeien van leifruit

J.M. Freriks, deel 4

Leibomen of vormbomen behoren tot de kleinere boomvormen. De geringere grootte en omvang hebben het directe voordeel dat meer bomen per oppervlakte-eenheid geplant kunnen worden. Kleine vormbomen kunnen gemakkelijk tegen wind beschut worden, hetzij door een schutting of door een muur. Tevens heeft een beschutting het voordeel, dat aan de zonzijde zonnewarmte wordt opgenomen en geleidelijk afgegeven, waardoor de temperatuur in de directe omgeving wordt verhoogd en een microklimaat ontstaat. Dit komt de vruchtgrootte en kleur, maar ook de inwendige kwaliteit zoals smaak, geur, enz. ten goede.

Het nijpen van de scheut op de vruchtzetel

Een vruchtzetel is een kort vertakt, meerjarig takdeel van de gesteltak. De bedoeling is vruchthout op de eerste 15 cm vanaf de gesteltak te kweken. Met de scheut op het eind van de vrucht is dit te regelen. Bij een normale groei van 30-35 cm wordt de scheut op 4-5 bladeren genepen, bij sterke groei op 2 bladeren, om de sapstroom naar de lager geplaatste zwak groeiende organen te leiden.

Als op een vruchtzetel de bloesem door nachtvorst is bevroren, treedt een versterkte scheutgroei op. De vruchtzetel bestaat in de productiefase dikwijls alleen uit bloemknoppen en tuitjes. Deze kunnen zich gaan verlengen in plaats van bloemknoppen te gaan vormen.

De doorgroei wordt op 2 goed ontwikkelde knoppen genepen, de buitenste blijft als saptrekker onbehandeld. Hij behoedt de genepen scheutjes tegen uitlopen.

Kanttekeningen bij het nijpen

Jonge en sterk groeiende bomen worden wat langer genepen. Komen bij te nijpen scheuten onderling grote groeiverschillen voor, dan is het raadzaam de zwakkere lo dagen later te nijpen. Het is opvallend hoe snel de zwakkere scheuten hierop reageren.

De tuinbazen in vroegere tijden, voor wie de leibomen de trots van de moestuin waren, voerden de nijping in 3 fasen uit, met telkens een tussenperiode van 7 dagen. Prachtige exemplaren werden verkregen als de nijping over de gehele zomer tot eind juli werden verdeeld. Het nijpen heeft tot gevolg dat door het verwijderen van de top (het groeipunt) de groei van de scheut stil komt te staan. (het groeipunt produceert de groeistof). De sapstroom van de boom wordt niet minder, maar verandert van richting. Ze gaat naar de organen onder de genepen scheut, die daardoor beter tot ontwikkeling komen.

De tweede nijping

De groei van de genepen scheut staat aanvankelijk stil, maar gaat zich herstellen. In de bladoksel van het bovenste blad ontwikkelt zich uit het knopje een scheut, een zgn. te vroege scheut. Na 5-6 weken is deze

zo ver ontwikkeld dat ze op 2 bladeren genepen moet worden om de groei andermaal te stuiten. Als zich 2 scheuten hebben ontwikkeld, wordt alleen de onderste op 2-3 bladeren genepen, de andere te vroege scheut met het stukje stengel wordt afgesnoeid. Dit noemen we de groensnoei. (afb. 37)

Als door omstandigheden de 2e nijping te laat, bijvoorbeeld pas eind augustus, kan worden uitgevoerd, wordt tot op de voet van de te vroege scheut genepen.

Opmerking

Een primitieve nijpmethode werd vroeger door de boer toegepast, als de scheuten niet op tijd genepen konden worden. In juli/augustus nam men de heggenschaar en werden de lange scheuten afgeschoren: in juli op 6 bladeren en in augustus op 4 bladeren. Bij de wintersnoei werden de krachtige twijgen op kroonsnede gesnoeid. Deze methode is minder slecht dan wanneer men helemaal niets aan de bomen doet. De zon kan tot het korte hout doordringen en de doorgeknipte scheuten worden toch iets versterkt. Bij gebrek aan beter is deze groensnoei niet helemaal te verwerpen.

De wintersnoei

Voordat met de wintersnoei wordt begonnen, wordt gekeken wat de groeireacties zijn op de vorige wintersnoei. Is een aantal knoppen niet uitgelopen, dan is dit een aanwijzing dat te lang is gesnoeid. Zijn zeer veel houtscheuten ontstaan, dan duidt dit er op, dat te kort is gesnoeid. Hebben zich op de genepen scheuten geen te vroege scheuten ontwikkeld, dan had beter niet genepen kunnen worden. Van 1-jarig genepen scheut tot vruchtzetel. Hoe men verkeerd kweekt. De gewone houttwijgen op de gesteltak zijn er de oorzaak van dat bij wintersnoei veel fouten worden gemaakt. Boomvorm en oogst hebben hiervan zwaar te lijden. De meest gemaakte fout is, dat op 2 knoppen wordt gesnoeid en dit vervolgens in de winter wordt herhaald.

Afb. 38.

Afb. 39.

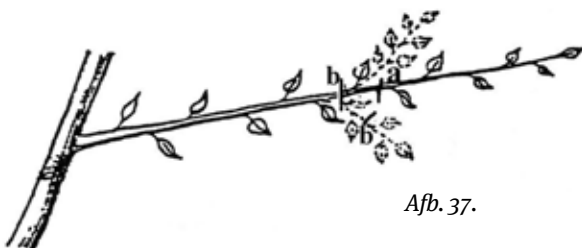

Afb. 40.

De volgende winter worden de 4 twijgen op 2 knoppen gesnoeid. (afb.38, 39 en 40)

Zo ontstaat een vruchtzetel met een zware voet met daarop een bezem van scheuten.

Het lange hout wordt tenslotte elk jaar op goed geluk ingekort en uitgedund om niet al te ver van de muur af te raken. Op deze wijze worden een paar peren geoogst.

Afb. 37.

Hoe het anders kan

Uit de houttwijg van afb. 38 kunnen maximaal 6 verschillende scheutvormen ontstaan. Ze zullen met tekeningen worden verduidelijkt. Tevens zal aangegeven worden, hoe ze gesnoeid moeten worden.

Afb. 41 Bij de scheutdunning wordt scheut b verwijderd. Scheut a wordt in juni op 5 volgroeide bladeren genepen, waarna een tweede nijping volgt. Bij de wintersnoei wordt teruggesnoeid op 2 knoppen van de te vroege scheut, die na de juni nijping is ontstaan. In het 2e groeiseizoen ontstaat op het meerjarig hout kort vruchthout. Zodra er één of meer bloemknoppen zijn gevormd, wordt daarop teruggesnoeid en de basis voor een goede vruchtzetel is gekweekt.

Afb. 42. Een ander probleem is, dat naast een scheut soms een zwak scheutje ontstaat aan de voet. De scheut wordt normaal gezomersnoeid, het zwakke scheutje blijft onbehandeld. Bij de wintersnoei wordt teruggesnoeid tot op het zwakke twijgje. Als deze later doorgroeit, ontstaan hierop één of meer spoortjes.

Afb. 43. Hierbij zijn op de ingesnoeide houttwijg een scheut en een spoortje ontstaan. De scheut wordt gezomersnoeid, het spoortje niet. Bij de wintersnoei wordt bij krachtige groei op 5 knoppen gesnoeid. Het spoortje vormt een bloemknop, bij de wintersnoei wordt daarop teruggesnoeid.

Afb. 44 Op de ingesnoeide houttwijg zijn na één groeiseizoen een bloemknop en een twijg ontstaan. Tijdens de wintersnoei wordt op de bloemknop teruggesnoeid.

Afb. 45 De ingesnoeide houttwijg heeft een spoortje én lager op het hout nog een zwak spoortje voortgebracht. Hierbij kunnen zich 2 mogelijkheden voordoen: een

zwakke en een sterke groei van de scheut. In de winter bij weinig groei (dit is als na de juni nijping geen 2e nijping nodig was), wordt op a teruggesnoeid. Bij een goede groei is dit op 3 tot 5 knoppen (b).

Op deze wijze worden van houttwijgen op de gesteltak vruchtzetels gevormd, die nimmer te zwaar of te lang vruchthout zullen geven.

Is de vruchtzetel gekweekt, dat wil zeggen als vruchthout in de vorm van tuiltjes, bloemknoppen en dergelijke aan de basis voorkomen, wordt niet meer op de knoppen van de te vroege scheuten ingesnoeid. De vruchtzetel zou te lang worden. Een andere methode om een houttwijg om te vormen tot een vruchtzetel werd de vorige eeuw in België toegepast door tuinbazen, wier leibomen pronkstukken waren. Bij de wintersnoei werd de twijg op het eind van de vruchtzetel op 4-5 knoppen ingesnoeid. De eindknop werd behouden, de overige 3 tot 4 knoppen daaronder werden uitgebroken. Hierdoor werden de toekomstige saptrekkers verwijderd. De aangevoerde voedingsstoffen werden behalve voor de scheut ook voor de ontwikkeling van de nevenknopjes gebruikt. Als de saptrekkers voortijdig zijn verwijderd, ontwikkelen de nevenknopjes zich tot kort vruchthout. De lager geplaatste tuiltjes die ontstaan of reeds bestaan, schieten niet door. Bij rassen zoals "Bon Chrétien Williams" is dit een voordeel, omdat de knoppen dicht bij elkaar staan en gemakkelijk uitgroeien tot houtscheuten waardoor te veel schaduw ontstaat.

Het belangrijkste orgaan bij de snoei: de bloemknop

Waarom moet op een bloemknop worden gesnoeid? Sporadisch ontstaat uit een bloemknop een krachtige scheut. De bloemknop staat op het eind van het kortlot in de vruchtzetel. Zij hebben als de eindknop tot bloei is gekomen, gewoonlijk geen andere bladknoppen dan die welke aan de voet van de beurs staan. (afb. 46)

Afb. 46.

Afb. 47. Eén jaar na de snoei.

Aan de voet van de bloemcluster komen ook twee knoppen tot ontwikkeling, die hetzelfde jaar nog tot overgangsknoppen kunnen uitgroeien. Als een bloemcluster geen vruchten voortbrengt, bijvoorbeeld na een zware nachtvorst, zullen de knopjes in de bloemcluster niet tot ontwikkeling komen.

Als zo'n tuiltje rechtstreeks op de gesteltak staat (dus niet op de vruchtzetel), kan dit problemen veroorzaken, doordat ze (gedeeltelijk) afsterven. In het verleden heeft men aanvankelijk getracht de bloemknoppen rechtstreeks aan de gesteltakken te kweken. Men dacht dat, des te dichter bij de grote sapstroom in de tak, de vruchten meer voedsel zouden krijgen, bijgevolg mooier en grotere vruchten met meer aroma enzovoort zouden ontstaan. In de zuidelijke klimaatzones is de vruchtzetting doorgaans veel beter en worden de knoppen op de beursjes overgangsknoppen. In onze gematigde klimaatzones zijn de vruchttakjes doorgaans minder sterk. Indien geen vruchtzetting plaatsvindt en enige schaduw voorkomt, sterven ze na 1 tot 2 jaar af. Hierdoor ontstaan kale plekken. Om dit te voorkomen, werd na de wintersnoei een lengtesnede aangebracht. Wordt een bloemknop of tuiltje en niet de gewenste scheut gevormd, dan wordt boven een bladknop een dwarsnede aangebracht, om scheutvorming af te dwingen (Dwarsnede, afb. 53).

De snoei van de verlengenis

Het insnoeien van de verlengenis is een belangrijke maatregel, waaraan veel aandacht besteed moet worden. De verlengenis is immers de saptrekker van de gesteltak en bepaalt de evenwichtige groei. Hij wordt zo diep ingesnoeid, dat alle knoppen gedwongen worden uit te gaan lopen. Hoe diep wordt ingesnoeid, hangt af van de groei. Bij een sterke groei van 70 cm en meer wordt op 7 tot 8 knoppen gesnoeid. Een jaarlijkse verlenging van meer dan 40 cm wordt niet wenselijk geacht. Bij een matige groei wordt de verlengenis gehalveerd, bij zwakke groei op 2 tot 3 knoppen. Bij onvoldoende groei, als de knoppen in het midden van de verlengenis niet duidelijker zijn ontwikkeld, wordt niet ingesnoeid; de verlengenis wordt in een hellende stand aangebonden. Als de verlengenis zijn toegemeten ruimte heeft bereikt, wordt op de onderste zwakke knoppen teruggesnoeid of de gesteltak enigszins teruggesnoeid.

De snoei van de gesteltak

Bij de wintersnoei wordt niet gesnoeid aan sporen, tuiltjes, beursjes en ander vruchthout tot ca. 20 cm. Er wordt gelet op de reacties van de juni nijping, waarbij in het bijzonder wordt gelet op hoe de groei van de te vroege scheuten is geweest. Dat zijn de scheuten die na de juni nijping zijn ontstaan. De snoei van de twijgen die rechtstreeks op de gesteltak staan, is reeds aangegeven met de afb. 37 tot 45.

De snoei van de vruchtzetel

Bij een normale groei van de scheut, dit is als een tweede nijping moest worden toegepast, wordt de twijg op de vruchtzetel ingesnoeid op 2 knoppen boven de plaats van de eerste nijping. Zijn op het 2-jarig hout, dit is de twijg waarop verleden jaar werd ingesnoeid, geen vruchttakjes of bloemknoppen gevormd, dan wordt ingesnoeid tot op de plaats van de juni nijping (afb. 47.) Dit gebeurt eveneens bij te weinig groei na de juni nijping. Scheuten, die in het groeiseizoen niet zijn genepen, maar te lang zijn geworden, worden op

3-4 goede knoppen gesnoeid. De scheut die hierop ontstaat wordt lang genepen.

Het doel van het nijpen is het kweken van bloemknoppen. Als deze eenmaal gekweekt zijn, de vruchtzetel 2-3 jaar oud en vruchten draagt, verandert de snoei. De groei wordt rustiger, de boom is in de productie-fase. In het geval dat 3-4 bloemknoppen aanwezig zijn, worden alleen deze aangehouden en wordt de rest, zoals twijgen, tuiltjes enzovoort afgesnoeid. Dit geldt voor vruchtbare rassen die vruchten voortbrengen op kort vruchthout. Rassen met een onregelmatige vruchtdracht, zoals "Triomphe de Vienne" en rassen die matig vruchtbaar zijn, zoals "Doyenne du Comice", "Beurre Superfin" enz. wordt de scheut (twijg) op het eind van de vruchtzetel wel behouden.

Na enige jaren ervaring kan men het beoordelen aan de groei.

Globaal kan als norm worden gesteld, dat per vruchtzetel 3-4 bloemknoppen moeten worden aangehouden. Bij minder bloemknoppen mag het totaal van 5 bloemknoppen, tuiltjes en ander kortlot niet worden overschreden. Eén van de vormen kortlot op het eind van de vruchtzetel wordt dan ingesnoeid. Als geen bloemknoppen, maar wel tuiltjes en dergelijke voorkomen, worden 3-4 tuiltjes aangehouden en wordt de twijg op het eind van de vruchtzetel op 2 knoppen ingesnoeid.

De scheut wordt vervolgens bij de juni nijping op 2 knoppen genepen.

Het snoeien van leibomen bij achterstallig onderhoud

Leibomen hebben een voortdurend, jaarlijks onderhoud nodig. Wordt een jaar overgeslagen, dan wordt het zicht bij de wintersnoei door het vele hout in hoge mate vertroebeld. Alleen een ervaren snoeier kan de leiboom zonder nadelige gevolgen weer in orde brengen.

Betreft het een oude leiboom waar de groei uit is en waarbij de verwaarloosde vruchtzetels zijn uitgegroeid tot ravennesten, dan is de snoei eenvoudig. (afb. 48) Staat er één bloemknop bij, dan wordt op 3 kortloten teruggesnoeid (bij de drie streepjes).

Het meeste inzicht wordt van de snoeier gevraagd, als de bomen verkeerd zijn gesnoeid.

Wanneer de twijg al wat langer kort is ingesnoeid, zullen veel houttwijgen aanwezig zijn.

De spoortjes en ander kortlot zijn door gebrek aan licht gestikt.

Er is soms veel dood vruchthout aanwezig. De behandeling bestaat in het aanhouden van ± 7 houttwijgen op vruchtzetels en 3 scheuten die rechtstreeks op de gesteltak staan. Als op de eerste 15 cm. van de vruchtzetel geen spoortjes en tuiltjes aanwezig zijn, maar wel zichtbare knoppen, dan wordt daar vruchthout van gekweekt. De twijg op de vruchtzetel wordt op 5 goede knoppen gesnoeid. Is de mogelijkheid om de vruchtzetel opnieuw op te kweken niet aanwezig, dan moet worden teruggesnoeid tot op voet. Van de nieuw gekweekte scheuten worden vruchtzetels gekweekt. (afb.37-45)

In het groeiseizoen mogen maximaal 10 scheuten per meter worden aangehouden. Deze worden op de normale wijze behandeld.

Een andere vorm van verkeerd onderhoud waardoor de leiboom zijn oorspronkelijk bedoelde vorm verliest,

is wanneer gedurende een langere periode te lang is gesnoeid. In plaats van zodanig te nijpen en te snoeien dat het vruchthout dicht bij de gesteltak blijft, werd een vruchtzetel op een vruchtzetel gekweekt. Het vruchthout onder aan de vruchtzetel is onvoldoende belicht en daardoor voor een groot gedeelte afgestorven. Het vruchthout raakte steeds verder van de muur. De vruchten worden soms op een halve meter vanaf de muur geoogst. Als op de onderste 20 cm van de zetel nog kortlot voorkomt, kan hierop worden teruggesnoeid, anders worden nieuwe vruchtzetels gekweekt en gehandeld zoals hierboven is beschreven.

Het ergste dat een snoeier kan overkomen, is als hij geconfronteerd wordt met leibomen die enige of meerdere jaren geheel verwaarloosd zijn. Het vruchthout heeft zich steeds verder van de muur gevormd. Er zijn te veel takken en twijgen aanwezig en er zijn soms vertakte vruchtzetels. Veelal komt ook dood hout voor. Dit moet eerst verwijderd worden. De te lange vruchtzetels worden tot op 15 cm vanaf de gesteltak teruggesnoeid, als daarop nog zichtbare knoppen voorkomen. Indien zelfs geen slapende knoppen meer zijn waar te nemen, wordt tot op de voet teruggesnoeid. In dat geval moet geheel opnieuw begonnen worden.

Bij de scheutdunning worden 10 scheuten per meter met een hellende stand aangehouden.

De veriengens wordt in een meer steile stand aangebonden, waardoor zijn functie als saptrekker duidelijk opvalt. Als de bomen niet te oud zijn, kunnen ze weer in orde komen. Dit proces vereist tijd, durf en overleg. De bovenbeschreven maatregelen kunnen zonder problemen toegepast worden; de bomen zijn anders toch verloren. Het duurt 3-4 jaar voor de boom weer vruchten draagt.

De appel als leiboom

De appel behoort niet tegen muur, schutting of in een warme omsloten stadstuin te worden geteeld, maar wel in grote tuinen, zoals die soms worden aangetroffen in dorpen. De appel verlangt volle wind, waarbij ze van 's morgens tot 's avonds door de zon beschenen kan worden. Ook een te sterk aanhoudende droogte werkt nadelig op de appelboom. Appels aan warme muren geteeld, worden spoedig melig. Dikwijls treedt na enige dagen hitte "zonnebrand" op met kastanjebruine vlekken; vooral als zwavelbevattende gewasbeschermingsmiddelen worden gebruikt.

Bij de appel is de vatbaarheid voor vruchtboomkanker veel groter dan bij de peer, waardoor nogal eens een gesteltak kan uitvallen. De boom is dan geschonden.

Bij de appel zijn de bloemknoppen wat moeilijker te onderscheiden dan bij de peer. Indien men geen ervaring heeft, kan beter gewacht worden tot de knoppen gaan schuiven.

De appel is met zijn stug hout moeilijk in de gewenste leivorm te kweken. Dit geldt eveneens als men vruchtzetels op de plaats wil kweken.

Voor zuidmuren zijn weinig geschikte rassen voorhanden. De rassen "Witte Winter Calville" en "Reinette du Canada" hebben altijd goed aan zuidmuren voldaan.

Het grote probleem blijft steeds het gevecht tegen luizen. Vooral de groene appeltakluis en de bloedluis zijn berucht. Als boomvorm wordt de appel als rechtstaand snoer, U-vorm, dubbele U-vorm en 3-5-armige

palmetten, met ronde bochten, de zgn. hooiharken, gekweekt.

De opkweek van de appelleiboom is gelijk aan die van de peer. De zomer- en wintersnoei

is aanvankelijk 1-2 knoppen langer. De appel verdraagt een strenge behandeling in de jeugdfase minder goed dan de peer. Hij produceert steeds weer houtscheuten. Als eenmaal bloemknoppen zijn gevormd, en her en der kleine vruchttwijgjes opgemerkt worden, kunnen appels met succes geteeld worden. De scheuten worden steeds 1-2 knoppen korter behandeld dan bij de peer.

Vervolg op pag. 29 »

Afb. 48.

Tussendoor

Boom kopen?

Met een vruchtboom in een pot is het altijd oppassen geblazen

Wie lekkere, rijpe pruimen wil eten, zal zelf een pruimenboom moeten planten

Volgens tuinexpert en auteur Romke van der Kaa doe je er goed aan om je te oriënteren voor de aankoop van een vruchtboom, omdat het binnenkort de tijd is om bomen te planten en goede bomen snel uitverkocht zijn. Op het internet is zijn stukje met de titel 'Eigen tuin eerst' over dit onderwerp te vinden.

Je hebt handappels, moesappels en sierappels. Sierappels kun je wel eten, maar de meeste smaken nogal wrang. Wel kun je er lekkere gelei van maken. Sierappels zijn vooral bedoeld om naar te kijken. Om te genieten van uitbundige bloei en van hun duizenden kleurige appeltjes. Vanuit ons mensen bekeken hangen die appeltjes er voor de sier, maar vanuit de vogel gezien, hangt die vrucht er voor de consumptie. Niet iedere vogel blijft pindakaas en vetbollen en merels en lijsters smullen tot diep in januari van de appeltjes die lang aan de boom blijven hangen. Na kerstmis volgen de lijsters uit het hoge noorden: de koperwieken en de kramsvogels.

Wil je bomen planten dan is het verstandig om vooruit te kijken en nu alvast een wenslijstje te maken van bomen die je over een paar maanden zou kunnen planten. Want sierappels moeten uit de volle grond worden opgerooid en zijn vaak snel uitverkocht.

In tuincentra worden ze ook wel in potten verkocht, maar met een vruchtboom in een pot is het altijd oppassen geblazen: of de boom is net opgepot en de potgrond wordt alleen maar gebruikt om de afgeknipte wortels te maskeren, of je hebt te maken met het tegenovergestelde: de boom staat veel te lang in de pot en de wortels hebben zich als een kurkentrekker in die pot rondgedraaid. Plant je zo'n boom in de tuin dan zal hij nooit goed vastgroeien en zijn leven lang een steunpaal nodig hebben.

Sierappelbomen worden meestal minder groot dan consumptie-appels en zijn daardoor geschikter voor kleine tuinen. Daarnaast zijn ze tweemaal per jaar mooi: in de lente als ze bloeien en daarna nogmaals in de late herfst en in de winter als de bomen lijken opgetuigd met duizenden kleine appeltjes.

Sommige soorten, zoals *Malus baccata*, dragen piepkleine knikervormige vruchtjes, nauwelijks groter dan de vruchten van de meidoorn. Maar andere, zoals 'John Downie' hebben flinke appels die je wat grootte betreft nauwelijks van een kleine handappel kunt onderscheiden. Zelfs de smaak komt daarmee overeen. De appels van 'John Downie' zijn vrolijk oranje, maar vogels hebben ze snel in de peiling en de appels hangen niet lang aan de boom. Variëteiten die hun vruchten tot eind januari vasthouden zijn 'Red Jade' en 'Red Sentinel', beide met lakrode appeltjes. Geen vrolijke kleur, vind ik, maar de vruchten blijven onwaarschijnlijk lang aan de boom. 'Gorgeous' heeft ook rode appels, maar het rood is minder somber dan dat van de voorgaande twee. De knikkers van *Malus baccata* zijn geel met een oranje blos, en heldergele vruchten vinden we bij 'Butterball' en 'Golden Hornet'. Oranje is een feestelijke kleur in de wintertuin en die kleur vinden we bij de vruchten van *Malus brevipes* en bij de aloude variëteit 'Professor Sprenger'. Maar deze professor is een woeste groeier en wordt misschien net iets te groot voor de gemiddelde tuin.

Romke van der Kaa

Bron:

<https://www.ad.nl/wonen/boom-kopen-met-een-vruchtboom-in-een-pot-is-het-altijd-oppassen-geblazen~a4153276/>

Op internet is onderstaand advies te vinden, geschreven door de auteur en tuinexpert Romke van der Kaa. Een goed gesnoeide pruimenboom vindt hij een stuk sierlijker dan een clematis. Bovendien kun je de pruimen dan zelf plukken op het moment dat ze rijp zijn. Waar moet je op letten?

Op de markt of bij de groenteman kun je nog weleens een rijpe pruim kopen, maar in supermarkten worden de pruimen onrijp aangevoerd. Dan zijn ze nog hard. Daardoor bestaat er geen gevaar dat ze tijdens het transport butsen en zo onverkoopbaar worden. Appels en peren rijpen na de pluk nog na, maar pruimen, kersen, perziken en nectarines doen dat niet. En daarin zit hem de kneep – diezelfde kneep van tientallen klantenvingers die de pruimen in de supermarkt wel zachter, maar niet rijper of smakelijker maakt. Er zit niets anders op: wie lekkere, rijpe pruimen wil eten, zal zelf een pruimenboom moeten planten.

Nu tuinen steeds kleiner worden ontstaat er ook een behoefte aan kleine fruitbomen. Veel pruimenrassen blijven klein en doen het goed op veel verschillende grondsoorten. Ze kunnen daarnaast ook nog eens in allerlei vormen worden gesnoeid. Een waaivormige leipruim tegen een muur is heel wat decoratiever dan een clematis die zielig aan een ijzerdraadje hangt.

Verschillende soorten pruimen

De uiteindelijke grootte van een pruimenboom hangt af van ras, van snoei, maar ook van de gekozen onderstam. Net als bijna alle fruitbomen worden pruimen op een onderstam geënt. Bij de pruim zijn dat meestal 'Pixie', 'St. Julien A' of 'Brompton'. 'Pixie' groeit het zwakst en is ideaal voor ongeduldige tuiniers, want een boom op deze onderstam zal al een paar jaar na het planten vruchten dragen. Bij de meest gebruikte onderstam, 'St Julien A', duurt het wat langer – meestal een jaar of vier – voordat je de eerste pruimen kunt plukken en bij het gebruik van de sterkst groeiende onderstam, 'Brompton', krijg je de krachtigste boom, en moet je het langste wachten.

Veel vruchtboomen hebben kruisbestuiving nodig. Dat betekent dat ze stuifmeel van een ander ras nodig hebben om vruchten te kunnen dragen. Daartoe moet je dan twee verschillende variëteiten planten. Die moeten dan ook nog tegelijkertijd bloeien, want anders vindt er nog geen bestuiving plaats.

Gelukkig zijn er ook zelfbestuivende vruchtboomen, waarbij je met één boom kunt volstaan. Voor een kleine tuin zijn die zelfbestuivende rassen ideaal. Bij de pruim zijn dat onder meer: 'Anna Späth', 'Belle de Louvain' (vaak 'eierpruim' genoemd), 'Czar', 'Early Laxton', 'Ontario', 'Opal', 'Reine Claude d'Althann', 'Reine Claude d'Oullins' en 'Reine Victoria'. Voorwaarde voor bestuiving is wel dat er voldoende bijen zijn.

De laatste drie van het rijtje moeten bijna altijd worden gedund. Dit houdt in dat in juni ongeveer de helft van de onvolgroeide vruchten moet worden weggehaald, waarbij je het vruchtsteeltje laat zitten. Het lijkt zonde van de oogst om zoveel pruimen te verwijderen, maar als je het niet doet gaat dat ten koste van de smaak en – wat veel erger is – van de boom. Want takken die te zwaar beladen zijn, zullen onherroepelijk afbreken. Om dezelfde reden – dat gemakkelijk scheurende hout – is het niet aan te raden om een schommel aan een tak van een pruimenboom te hangen.

Romke van der Kaa

Bron:

<https://www.ad.nl/wonen/wie-lekkere-rijpe-pruimen-wil-eten-zal-zelf-een-pruimenboom-moeten-planten~ad4f5431/>

Biodiversiteit: de tweede oogst van de boomgaard deel 2

In Pomospost herfst 2023 is toegelicht dat een hoogstamboomgaard een verblijfplaats kan zijn van een veelheid en diversiteit aan planten en dieren. Als we de hoogstamboomgaard kunnen inrichten en beheren zodat er een grote variatie aan leefomstandigheden ontstaat, dan kunnen vele plantensoorten en diersoorten daarin een plek vinden. In de wegwijzer “Bevorderen biodiversiteit in de hoogstamboomgaard” die we hebben ontwikkeld, gaan we uit van de leefcondities van soorten die in Nederlandse hoogstamboomgaarden kunnen voorkomen. In de wegwijzer worden verschillende maatregelen beschreven die kunnen helpen om de boomgaard biodivers in te richten en te beheren. De diverse maatregelen zullen we een voor een langs lopen. Je kunt vervolgens zelf bepalen of je deze maatregelen in je boomgaard wilt en kunt toepassen.

Verbinding met de omgeving

Een belangrijk punt is de boomgaard als plek te verbinden met andere landschapselementen in de directe omgeving. Veel diersoorten gebruiken natte of droge verbindingen om van de ene plek naar de andere plek te komen. Ook vliegende soorten gebruiken verbindingen ter oriëntatie. Verbindingen zijn een bomenrij, houtsingel, greppel- of slootkant, struweelhaag, wegberm of onverharde weg en een ingezaaide strook op een akker of kruidenrijke weide. De natte en droge verbindingen helpen om dieren makkelijker te laten bewegen in het gebied. Als er onderbrekingen zitten in de verbindingen naar andere plaatsen waar dieren kunnen voorkomen, zoals bosjes of andere boomgaarden, dan kun je proberen om deze onderbrekingen op te vullen door bijvoorbeeld een heg te planten of een berm op een extensieve manier te laten beheren. Daarvoor is overleg nodig met burens, boeren en andere beheerders van de aangrenzende grond (gemeente of waterschap). Enerzijds om tot nieuwe verbindingen te komen, maar anderzijds ook om hen te betrekken bij het streven om het gebruik en het beheer van hun gronden en landschapselementen meer op elkaar af te stemmen en zo tot meer soortendiversiteit in het gebied te komen. Het gaat om inzaaien van kruidenrijke stroken in akkerland, ontwikkelen van kruidenrijk grasland, later en minder maaien van bermen en greppels en aanleggen en laten uitgroeien van heggen, houtsingels en bomenrijen die aansluiten op de boomgaard. De verbindende elementen (of stapstenen) hoeven niet direct aan de boomgaard te grenzen. De afstand tot de boomgaard mag ongeveer vijftig meter zijn. Op die afstand is nog uitwisseling van zaden en dieren tussen de boomgaard en de akkers en andere elementen mogelijk.

Als er nieuwe bomen, heggen en struiken worden aangeplant, kies dan voor inheemse soorten die rijk bloeien en vruchten/ bessen dragen. Dit maakt de beplanting aantrekkelijk voor insecten en

vogels. Denk aan: bosroos, egelantier, hondsroos en viltroos, gelderse roos, een- en tweestijlige meidoorn, gewone/ zwarte vlier, sleedoorn, wilde lijsterbes, zoete kers, vogelkers, sporkehout, wilde kardinaalsmuts, wilde peer, wilde appel, gewone hazelaar, schietwilg, kraakwilg, wilde kamperfoelie.

Bedenk samen met de burens en andere beheerders, dat naast het aanplanten van bomen en struiken het beheer begint. Dit betekent zorgen voor goed plantmateriaal, een goede wijze van aanplant in een goede bodem, goede groeiomstandigheden en waar nodig bescherming tegen vraat en in de beginjaren ook zorg voor voldoende watervoorziening bij droogteperioden.

Samenstelling bomenbestand

Een tweede maatregel geldt de fruitbomen in de boomgaard. Elke fruitboom op zich zorgt al voor extra leefruimte voor dieren. Maar een grotere boomgaard met meer bomen en vooral meer diversiteit in vruchten- en notensoorten zorgt voor een aanmerkelijke bijdrage aan meer dieren en planten. Bij meer beschikbare grond is er ook ruimte voor bomen met een grote kroon, zoals kersen-, walnoot- en kastanjebomen. De boomkroon is het geheel aan takken en bladeren boven de stam. De grootte ervan kan sterk verschillen tussen rassen. Zo blijft de kroon van een Ananas Reinette of een Cox's Orange Pippin klein tegenover een grote brede kroon van de Bramley's Seedling of Schone van Boskoop. Begrijpelijk dat grote kronen meer ruimte bieden aan dieren dan bomen met een kleine kroon. Reken op ongeveer 100 m² per fruit-/ notenboom, zodat op een hectare gemiddeld 100 hoogstamfruitbomen kunnen staan. Bij de inrichting van een boomgaard kies je voor een variatie aan fruit- en notenbomen. Dus niet alleen appel, peer, kers en pruim maar ook walnoot, hazelnoot of tamme kastanje. Ook fruitbomen, zoals kerspruim, mispel, moerbeï, kweeper, vlierbes, perzik, abrikoos en wilde peer en wilde appel passen goed in een biodiverse boomgaard. Naast de variatie aan verschijningsvormen trekken ze ook andere soorten insecten aan. Maar er is ook variatie in de bloeiperiode en de snelheid van veroudering van de boomsoorten. Pruimen en kersen verouderen sneller dan appels of peren.

Als er bomen in de boomgaard afsterven door ziekte of ouderdom, kun je weer een jonge fruitboom aanplanten naast de afgestorven boom. Beter is om al voordat de oude boom wegvalt, ernaast een jonge boom aan te planten. Daarbij hoeft de afstervende boom niet verwijderd te worden, omdat dood hout juist belangrijk is om nog lange tijd leefruimte te bieden aan mossen, insecten, vleermuizen en vogels. Echter een fruitboom, die ziek is of is doodgegaan door een besmettelijke ziekte, dient wel verwijderd te worden.

Ook al begin je een boomgaard met bomen van gelijke leeftijd, er zullen in de loop der tijd bomen uitvallen waarbij op open plaatsen weer jonge bomen worden aangeplant. Oudere bomen bieden meer biodiverse mogelijkheden dan jonge bomen. Door aanplant, hou je steeds de leefruimte van al de diersoorten, die afhankelijk zijn van de boomkronen, op peil.

Het snoeien van de fruitbomen en andere bomen en struiken is belangrijk werk. Een zekere mate van openheid van de kroon is

Groen netwerk van landschapselementen.
Foto Stichting Landschapsbeheer Gelderland.

belangrijk om licht en lucht toe te laten en om wildgroei van takken te beperken. Daarmee beperk je ook de kans op uitscheuren van takken. Op het snoeien zelf gaan we hier niet in. Wel geven we de tip om het snoeiafval niet af te voeren maar er takkenrillen van de maken ergens in de boomgaard of bij versnipperen de snippers te verspreiden. Aangetast hout dient wel afgevoerd te worden om verdere ziekteverspreiding te voorkomen.

Beheer van de onderbegroeiing

Van oudsher liep er vee onder de bomen in de boomgaard. Dat gebeurt niet meer zoveel. Het bevorderen van biodiversiteit vraagt namelijk om een extensief beheer. Daarmee wordt bedoeld dat het gras minder en zeker ook later begraaasd of gemaaid moet worden. Zonder maaien en grazen kan ook, maar dan verrijgt de boomgaardweide binnen enkele jaren. Opslag van bijvoorbeeld bramen, brandnetels of vlier zorgt voor een ondoordringbare struikenvegetatie met zelfs overwoekering van de hoogstamfruitbomen. Maar wat dan wel? Het is belangrijk dat er naast grassen ook kruiden die bloeien komen: een zogenaamd extensief kruidenrijk grasland. In dit grasland komen diverse planten voor die tijdens het bloeien veel insecten aantrekken en veel insecten betekent ook meer vogels.

Bloemrijk grasland (eigen foto).

Welke kruiden dat zijn, is mede afhankelijk van de grondsoort en de vochtvoorziening. Op (rijkere) kleigrond groeien andere kruiden dan op (schrallere) zandgrond. Een goede bodemvruchtbaarheid bevordert groei van grassen tot een dichte en hoge grasmassa terwijl kruiden die gaan bloeien beter tot ontwikkeling komen bij mindere goede vruchtbaarheid en een meer open en lage vegetatie. Wat kun je nu doen om meer kruiden in de onderbegroeiing te krijgen? Hoe passen maaien, grazen of inzaaien daarin?

Maaien

Vanuit wilde-bijenperspectief wordt aangeraden om maximaal twee keer per jaar het (kruidenrijke) gras te maaien. De eerste maaironde dient eind juni/ begin juli te worden uitgevoerd en de tweede in augustus/ september. Op schrale zandgrond kan soms worden volstaan met één enkele maaibeurt per jaar in september. Met deze lage maairequentie in deze maanden krijgt men op termijn een mix van laagproductieve grassen en bloeiende kruiden doordat je een meer open vegetatiestructuur krijgt, waarin inheemse planten (kruiden) goed kunnen gedijen. De twee genoemde maaitijden zorgen ervoor dat de planten de kans krijgen om tot bloei te komen en bevrucht te worden, zaad te ontwikkelen en ook zaad af te zetten, zodat de daaropvolgende generatie planten is gewaarborgd. Bij eerder maaien kunnen planten niet tot bloei en zaad afzet komen, waardoor er ook minder of geen voedsel voor wilde bijen en vlinders beschikbaar is.

Het maaien van het langere gewas kan het beste gebeuren met een messenbalkmaaier of handmatig met een zeis. Door het maaisel af te voeren bijvoorbeeld als hooi, daalt de bodemvruchtbaarheid met meer kans op vestiging van kruiden. Naast meer variatie aan planten en een hoger gewas ontstaat een prima leefomgeving voor dieren als insecten, vogels en kleine zoogdieren. Echter zonder toevoer van

mest, verschaalt op zandgrond over een langere periode de bodem. Dat kan tot gevolg hebben dat er een tekort aan voedingsstoffen voor de fruitbomen kan ontstaan. Dit kan weer leiden tot minder vitaliteit en weerstandsvermogen van de bomen en tot minder groei en fruitproductie. Dit zal echter vooral spelen op een bodem met een lage bodemvruchtbaarheid. Als je toch mest wilt toevoegen, gebruik dan gerijpte stalmest waar strooisel doorheen is verwerkt. Deze vaste mest trekt weer insecten en wormen die graag helpen met het verder afbreken van de stalmest zodat er mineralen voor de bodem vrijkomen.

Naast het moment van maaien, het aantal keer maaien en het afvoeren van het maaisel, is ook het maaien van slechts een deel van de onderbegroeiing belangrijk. Dit kan door bij elke maaironde, dus zowel in juni/juli als augustus/september, 20-30 procent van de oppervlakte niet te maaien. Dit betekent dat ook in de winter niet gemaaide delen blijven overstaan. Waar mogelijk is het zelfs aan te raden om bepaalde gedeelten langer dan een jaar niet gemaaid te laten, zodat meer structuurvariatie ontstaat en bepaalde bijensoorten die in holle stengels nestelen de kans krijgen om hun levenscyclus te voltooien. Deze plekken bieden zo de gelegenheid voor amfibieën, kleine zoogdieren of vogels om te nestelen of te overwinteren.

Elk jaar bekijk je welke delen wel en niet worden gemaaid en wanneer dit het geval is en wanneer je gaat wisselen van maaieregime op bepaalde delen in de boomgaard. Zo bepaal je welke delen in bloei kunnen komen. Bij de volgende maaibeurt kunnen deze stukken soms weer gemaaid worden en kan weer een ander gedeelte blijven 'overstaan'. Een dergelijk gefaseerd maai-beheer (ook wel Sinus beheer genoemd) kan op meerdere manieren gebeuren. Er ontstaan als het ware mozaïekpatronen die de gewenste structuurvariatie en verschillen in microklimaat aanbrengen in de vegetatie. Meer informatie over gefaseerd maai-beheer en de voordelen hiervan is elders te vinden¹⁾. De kruiden in de weide komen bij gefaseerd maaien gespreid over het voorjaar en zomer tot bloei waardoor er over een lange periode voedselaanbod van nectar en pollen beschikbaar is voor insecten. Ook de bloeiende bomen en struiken die elders in en om de boomgaard staan, dragen bij aan een voedselaanbod verspreid over een langere tijd.

Kies je voor maaien met een mulchmaaier/kneuzer dan wordt het gemaaide gras gekneusd en verkleind en wordt de afbraak versneld. Bij twee keer mulchen per jaar heeft dit weinig invloed op de soortensamenstelling. De mulchlaag wordt binnen vier weken overgroeid met nieuwe vegetatie en het maaisel is vergaand afgebroken. Om de negatieve gevolgen voor in de vegetatie levende dieren te beperken, is het nodig om ook hierbij grote oppervlakten niet in een keer te kneuzen maar ook hier mozaïek maaien toe te passen zodat de dieren tussentijds zich kunnen verplaatsen.

Gemaaid gras kan ook op hopen worden gezet om te composteren. Het gras kan gemengd worden met gehakselde en verkleinde takken na het snoeien en zo gevormd worden tot broeihopen waarin reptielen zich thuis voelen. Vervolgens kan de compost bij jonge bomen op de boomspiegel worden gebracht of bij oudere bomen op de buitenrand van de kroonprojectie op de grond.

Inzaaien

Om sneller meer bloeiende kruidachtige planten in de boomgaard te krijgen, kun je ook delen van de grond onder de bomen inzaaien. Inzaaien in bestaand grasland is vaak niet succesvol, omdat het overheersende Engels raaigras weinig ontwikkelkansen biedt voor kruiden. Wil je inzaaien, dan is een lichte grondbewerking nodig om te egaliseren en tot zaai-bed te komen. Dit kan met een ecoploeg of biofrees. Ook kun je na grondbewerking eerst een graan inzaaien als rogge of tarwe, dat geeft veel ruimte voor zaden van al aanwezige kruiden om tot ontkieming te komen. Er zijn tegenwoordig veel mengsels te koop voor kruiden-/ bloemrijk grasland. Bedenk daarbij dat in mengsels voor melkveebedrijven het percentage kruiden beperkt is en grassen nog steeds domineren. Ook mengsels met een grote variatie aan kruiden zijn vaak gericht op productie van bloemen en de zaden zijn niet altijd van Nederlandse herkomst. Het beste

1.) www.bestuivers.nl/bescherming/gefaseerd-maaien

is om zo dicht mogelijk bij de soorten te blijven die vroeger, voor de intensivering van het grasland, in weiden voorkwamen. De ontwikkeling van kruidenrijk grasland is goed beschreven in de praktische veldgids "Ontwikkeling van kruidenrijk grasland" van Schippers²⁾. Het agrarische Collectief in het gebied waar de boomgaard ligt, kan hier advies over geven.

Als je kunt kiezen, kies dan een mengsel voor onderbegroeiing met voornamelijk vaste plantensoorten die goed tegen halfschaduw kunnen. De bodem is vaak matig voedselarme (oudere boomgaard) tot voedselrijke grond (jongere boomgaard). De planten hebben een langzame ontwikkeling en geven weinig bloei in het eerste jaar. De vegetatie kan goed tegen extensief maaibeheer, vaak 1 tot 2x per jaar, maar je moet ruigten, zoals braam en brandnetel, wel bestrijden (uitsteken). Het geeft een duurzame onderbegroeiing die aantrekkelijk is voor bijen, vlinders en andere insecten die vervolgens weer vogels aantrekken.

Een alternatief is om maaisel van percelen die al veel kruiden bevatten (kruidenrijk grasland) op te halen en dat uit te rijden over het eigen perceel. Wel eerst stroken in de boomgaard frezen of licht ploegen zodat er wel open grond is waar het zaad dat eruit valt, in kan ontkiemen.

Een interessante plantensoort die je kunt inzaaien is de eenjarige Ratelaar (Rhinantus). De ratelaar is een bijzondere plant. Enerzijds omdat de ratelaar zelf een bloeiende plant is, anderzijds omdat de ratelaar een eenjarige halfparasiet is die de vitaliteit van grassen vermindert. Hierdoor krijgen bloeiende vaste planten meer kans om zich te ontwikkelen. De ratelaar beschikt wel over bladgroen, maar met hun wortel dringen ze graswortels binnen om water en mineralen op te nemen. Daardoor verzwakken de grassen en ontstaat er meer ruimte voor ontwikkeling van kruidachtige planten. Op

2.) www.aardewerkadvies.nl

Grote Ratelaar. Foto www.cruydhoeck.nl.

vochtige standplaatsen kan de Grote Ratelaar ingezaaid worden. Voor meer schrale en droge standplaatsen is de Kleine Ratelaar geschikt. Zaad is bij verschillende leveranciers te koop.

Belangrijk bij een boomgaard met Ratelaar is de maaidatum. Maait men in juni, dan staan de ratelaars nog volop in bloei en worden ze afgemaaid, voordat zij zaad hebben geproduceerd en afgezet. Om dit te voorkomen kan men beter na juni maaien, maar houd dan rekening met de tweede maaidatum van september die is afgestemd op andere kruiden.

Begrazing

Kies je voor het begrazen door vee houdt dan rekening met de volgende maatregelen. In de eerste plaats is het belangrijk de fruitbomen en overige bomen en struiken te beschermen tegen vraat aan schors en takken. Dit kan door een raster of stambescherming te plaatsen. De bescherming moet passen bij het soort vee dat wordt geweid. Voor runderen is een steviger en hoger raster nodig dan voor schapen. Paarden en geiten zijn niet geschikt voor beweiding in een boomgaard. Voor paarden zijn ook de

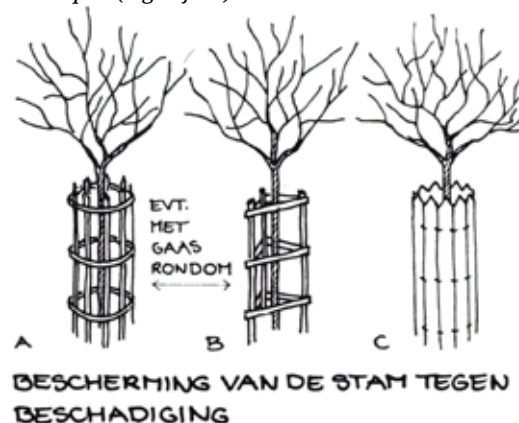

Ingezaaid kruidenrijk mengsel in jonge boomgaard. Foto Astrid Harsveld.

gesteltakken bereikbaar en geiten kunnen in de rasters klimmen en zo aan takken gaan vreten. Een tweede punt is de noodzaak om regelmatig om te weiden. Dit betekent dat de boomgaard in meerdere stukken wordt gedeeld, zodat de dieren steeds een korte periode een deel intensief kunnen grazen. Dan worden ze toegelaten tot een volgend stuk. Het begrazen begint in juli en eindigt begin september, omdat in de loop van september de oogst begint. Ook hierbij is het nodig kruiden eerst tot bloei en zaad te laten komen. Het liefst worden ook nog andere stukken weide in de graasroulatie opgenomen om de frequentie van begrazing laag te houden. Begrazing over de gehele boomgaard en gedurende een lange periode (standweide) kan leiden tot sterke verschillen in vegetatie (over- en onderbegrazing) met vaak grote mestplekken en woekering van planten die niet gegeten worden. Ook kan verdichting van de grond en verdwijnen van begroeiing optreden op plekken waar de dieren veelvuldig verblijven bijvoorbeeld bij drinkbakken, bijvoerplaatsen en

Begrazing met schapen (eigen foto).

Stambescherming/boomkorf. Foto Luijtengroentechiek.

onderaan de stam van bomen die in de zomer veel schaduw geven. Voor zover bekend is er één (Engels) schapenras dat niet de neiging heeft om aan boombast te vreten, namelijk de Shropshire³⁾. Overigens blijven daarvoor wel de andere nadelige effecten zoals verdichting en overbegrazing gelden.

Aanvullende maatregelen

Naast de eerder besproken inrichting en beheermaatregelen zijn er aanvullend nog meer maatregelen mogelijk die

3.) agforward.eu/documents/LessonsLearnt/WP3_UK_grazed_orchards_lessons%20learnt.pdf
agforward.eu/documents/LessonsLearnt/WP3_F_Grazed_orchard_lesson_learnt.pdf

kunnen helpen bij het bieden van woon-, nest-, voortplantings- en schuil- en rustmogelijkheden. Bedenk dat een rommelige, gevarieerde inrichting met beheer dat variatie bevordert, juist daaraan bijdraagt.

De volgende maatregelen leveren nog meer variatie aan leefomstandigheden voor dieren:

> Ophangen vogel- en vleermuizenkastjes en plaatsen (zelfgebouwde) bijenhôtels;

> Zorgen voor zoveel mogelijk kleine structuren in, rond en nabij de boomgaard: hagen, hopen van hout/takken en van stenen, stukken bloemenweide.

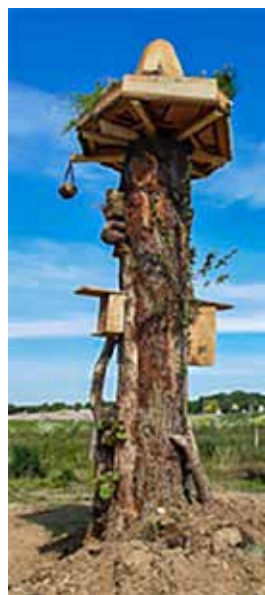
Beide maatregelen werken we verder uit.

Nest- en verblijfgelegenheid

Bij het inventariseren van boomgaarden met veel jonge bomen blijkt dat aan enkele, boomleeftijd gebonden mogelijkheden niet kan worden voldaan. Denk daarbij aan het vóórkomen van boomholtes. Natuurlijke holtes in bomen ontstaan pas bij oudere bomen vanaf ongeveer veertig jaar. Ze worden gevormd door verrotting als gevolg van zaag- of breukverwondingen en vaak uitgehold door spechten. Om bruikbaar te zijn voor vogels moet een holte ten minste de

Stevige holte (eigen foto).

Boompje, huisje, beestje in een jonge boomgaard www.hetappelland.nl

grootte van een vuist hebben.

Dit tekort aan holten bij jongere bomen is alleen op te lossen door nestkasten voor holenbroeders op te hangen. Maar omdat de kronen van jonge bomen nog klein zijn, zal er nog weinig aanbod aan voedsel zijn. Bedenk dat het voor jonge boomgaarden dus belangrijk is om ook al de andere extra maatregelen uit te voeren. Een leuke inspiratie biedt dit voorbeeld. Je kunt een (elders gezaagde) boom 'aanplanten' en zo meer mogelijkheden (nestkast, insectenhotel, zitstok, holtes) creëren naast de dunne stammetjes van de jonge bomen.

Voor vogels in de boomgaard zijn nestkasten voor bedreigde en/of veeleisende in holen broedende soorten als grauwe vliegenvanger, zwarte roodstaart, witte kwikstaart en steenuil een goede investering. Bij de keuze van nestkasten is het belangrijk om je te richten op de lokaal voorkomende soorten. Overleg met de lokale vogelwerkgroep of vogeldeskundige over de keuze en de eisen aan de

nestkastjes. Informatie over de verschillende soorten nestkastjes (gesloten, halfopen, speciale modellen) en adressen van leveranciers zijn te vinden bij Vogelbescherming⁴.

Het is belangrijk om de nestkastjes gelijkmatig te verdelen over de boomgaard. De nestkastjes moeten uiterlijk op 31 januari zijn schoongemaakt (d.w.z. uitwerpselen en oud nestmateriaal verwijderen). Wil je vleermuisnestkasten ophangen, neem dan contact op met de lokale IVN of regionale vleermuizen-groep voor meer informatie en soms actieve hulp!

Aanvullende elementen

Je kunt meer leefmogelijkheden bieden door extra elementen in de boomgaard te plaatsen. Elk element vraagt om een bepaalde omvang om als plek te kunnen fungeren voor bepaalde diersoorten

4.) www.vogelbescherming.nl/in-mijn-tuin/nestkasten/type-nestkasten

die niet direct in bomen en struiken of op planten leven maar andere behoeften hebben om te schuilen, te verblijven en om voor voortplanting of voor voedselvoorziening te kunnen dienen. Probeer het aantal elementen gelijk te houden in de loop van de tijd en vervang ze indien nodig.

Om welke elementen gaat het nu? Hieronder een tekening van enkele mogelijkheden en per element een korte toelichting. Voor de aanleg van de verschillende elementen kun je gebruik maken van instructies⁵.

> Een poel of natte sloot. Dit is een waterbron voor veel dieren en verblijfplaats voor amfibieën en libellen. Bij de aanleg van een poel is het belangrijk dat de bodem ondoorlatend is zodat er altijd water in blijft staan;

> Een hoop losse stenen. Dit is een schuilplaats voor insecten en kleine knaagdieren;

> Een rij gestapelde takken (takkenril). Dit een schuil- en nestplaats voor vogels, insecten en amfibieën en kleine zoogdieren;

> Een verruigd stuk met stenen, zand/ losse grond maar ook uitgegroeide struiken. Dit biedt mogelijkheden voor vogels, insecten, zoogdieren en amfibieën;

> Een stuk kale bodem voor het nestelen van grondbijen en hommels. Sommige bijen- en hommelse soorten nestelen in de grond. Een goede nestelplek is open of spaarzaam begroeide, door zon beschenen grond of een stukje steile wand of zandheuveld. Een molshoop kan een goed begin zijn voor een dergelijk stukje kale grond;

> Een of meerdere verspreid opgestelde insectenhôtels voor wilde bijen en andere insecten. Het hotel moet staan op een zonnige plek, beschut tegen de regen en gericht op het zuidoosten. Zelf bouwen is makkelijk omdat er goed gebruik gemaakt kan worden van materialen die op een erf of langs de boomgaard gevonden kunnen worden. Net als nestkasten heeft een insectenhotel onderhoud nodig. Vogels kunnen het materiaal lostrekken en de holle stengels dienen na enige jaren vervangen te worden. Er zijn bouw instructies beschikbaar⁶;

> Een boom met veel dood hout. Dit kunnen afgestorven takken

5.) landschapsbeheergelderland.nl/landschapsbrochures/

6.) landschapsbeheergelderland.nl/wp-content/uploads/INSECTENhotel-en-haar-bewoners.pdf

Heg langs boomgaard (eigen foto).

zijn in de kroon, maar ook kan de hele boom dood zijn. Vaak zijn de takken en de boomstam hol. In dood hout leven vele insecten en schimmels die het hout langzaam verteren. Wees dus voorzichtig met het weghalen van dode bomen. Zorg ervoor dat er geen takken meer kunnen afbreken en laat de stam staan. Wel een vervangende boom ernaast aanplanten;

> Een stapel houtblokken van bijvoorbeeld 2 m lang, die minstens een jaar blijft staan en bij gebruik regelmatig wordt worden vervangen of aangevuld. De houtstapel mag ook tegen een gebouw zijn geplaatst;

> Een heg van meer dan 5 m lengte met verschillende soorten doornstruiken (geen bramen), al of niet met opgaande bomen. Een heg met een rand van gevarieerde struiken van enkele meters breed en een

kruidachtige zoom zorgt voor onderdak en voedsel voor veel dieren.
> Zie verder planten en onderhouden hagen bij landschapsbeheer of stichting Heg en landschap⁷⁾;

> Enkele vrijstaande struiken met een hoogte en diameter van tenminste 1 m. Dit kan elk inheemse struiksoort zijn, mits passend bij het landschap en de bodem waarin de boomgaard is gelegen; Ook klimop en andere klimplanten kunnen groeien op een fruitboom of in een heg. Voor wilde bijen geschikte inheemse struiken en bomen zijn onder andere zoete kers, lijsterbes, fladderiep, winterlinde, sleedoorn, eenstijlige meidoorn, Gelderse roos en vuilboom/sporkehout. Ook diverse soorten wilgen zijn mogelijk;

> Als laatste het plaatsen van een zitstok voor roofvogels, vooral bij jonge bomen kan dit takbreuk voorkomen, omdat de vogel voor de zitstok kiest en niet de jonge takken als uitkijkpost.

7.) www.hegenlandschap.nl/

Door een goede inrichting, de boomverzorging, het beheer van de onderbegroeiing en de aanvullende maatregelen ontstaat een boomgaard vol diversiteit aan planten en dieren.

Ben je nieuwsgierig naar wat voor dieren en planten er in je boomgaard voorkomen, dan biedt de wegwijzer ook informatie over hulpmiddelen voor soortenherkenning. En de wegwijzer biedt ook nog een handige inventarisatielijst om te beoordelingen welke aanvullende maatregelen er specifiek in de eigen boomgaard kunnen worden toegepast.

De wegwijzer is verkrijgbaar via de website van de stichting IJsselboomgaarden www.ijsselboomgaarden.nl

Rob le Rutte,
Secretaris van de stichting IJsselboomgaarden,
Projectleider van het project Bevorderen biodiversiteit in de hoogstamboomgaard.

Vervolg van pag. 23 >>

De appel is door een betere toetreding van licht uitermate geschikt als leiboom, als espaliers, in de moestuin langs paden of in rijen aan draad. Ze worden dan vollewind-leidingen genoemd, doordat ze in open terrein gekweekt worden. De vormen, die langs paden zeer goed voldoen zijn enkel- en vlakliggend snoer en gekruist snoer. In rijen aan draad voldoen het schuinstaand snoer (cordon) en de verschillende palmetvormen uitstekend. Er dienen rassen die vrucht dragen op kort vruchthout geplant te worden, zoals "Alkmene", "Summerred", "Mank's Codlin" (moesappel), "Transparante de Croncels", "Yellow Transparant".

Aan zuidoost- en zuidwestmuren zijn de volgende rassen aan te bevelen: "Transparante de Croncels", "Cox Orange Pippin" en "Calville de Londres"; aan oost- en westmuren: "The Queen", "Cox Pomona" en "Signe Tillisch".

Zie voor de uitleg van hulpmiddelen voor het verkrijgen van evenwicht in snoei, een onderwerp voor gevorderden, pagina 30 tot en met 34 van de originele, gedigitaliseerde tekst): <https://www.bing.com/search?q=handleiding+voor+het+snoeien+van+leifruit+freriks+groei+en+bloei&qsn&form=Q-BRE&sp=1&pq=handleiding+voor+het+snoeien+van+leifruit+freriks&sc=0-49&sk=&cvid=1EF-F1AD3152F490682EEA8EA952D6CFA>

Dit is het 4^e deel van J.M. Freriks, "Handleiding voor het snoeien van leifruit". Gedigitaliseerd voor Groei & Bloei door W. Poll en B. Huijting in 2008. Alles uit deze uitgave mag zonder toestemming worden overgenomen en doorgegeven. In volgende nummers van Pomospost zullen we meer hoofdstukken uit deze handleiding plaatsen. Het eerste deel is geplaatst in het decembernummer (2023) van de Pomospost, deel 2 vindt u in het lente-nummer (2024) en deel 3 in het zomernummer (2024). De redactie.

Leivormen geschikt als vollewindleiding

Afb. 49. Single cordon.

Afb. 50 Double cordon.

Diamond cordon.

Bifurcated cordon.

Afb. 51.

Cosmic Crisp® (WA 38)

Een voorbeeld van de appelteelt in Amerika veroverd de wereld

Na aandacht voor de Nederlandse SQ 159 ofwel Natyra® ofwel Sprank® in het zomernummer van Pomospost wordt nu Cosmic Crisp in de schijnwerpers gezet, die afkomstig is uit de Verenigde Staten. Nooit eerder werd een appelvariëteit zo groots gelanceerd. Het ras is aangeplant in tien regio's, verspreid over de hele wereld. In de VS zijn alleen al in de staat Washington 21 miljoen Cosmic Crisp appelbomen geplant (gegevens van februari 2024). De aanplant heeft al plaatsgevonden in Europa: de appel wordt geteeld in Zuid-Tirol, in het vruchtbare gebied van de Golden Delicious, waarvan de vraag afneemt. De appel ligt ook in de Nederlandse supermarkten.

Cosmic Crisp® (WA 38).

Red Delicious, synoniem Delicious. Foto NFC.

Geschiedenis

Als appelveredelaars het liefst op hun lauweren zouden rusten, hadden Amerikaanse fruittelers niet veel meer gehad dan de Red Delicious. Volgens het Amerikaanse Ministerie van Landbouw domineert de Red Delicious de appelindustrie minstens sinds 1980. Het is al veertig jaar de meest geteelde appelvariëteit in de Verenigde Staten. "In het beste geval is bijten in een Red Delicious als bijten in een stevige meloen die alleen een bruikbare zoetheid heeft. In het slechtste geval is het alsof je in een oude honkbalhandschoen bijt, met huiveringwekkende zachtheid die wordt verergerd door een smaak alsof hij tussen twee wattenbolletjes is gemuilkorfd" volgens Vox.com. Voor 1997 kende de staat Washington voornamelijk grote appelbomen, onder andere de Red Delicious en Golden Delicious en een enkele Granny Smith. Fruittelers hadden niet alleen moeite met veranderingen "Wij telen Red Delicious beter dan wie dan ook", maar ook met de marketing realiteit en ook de industrie stond niet te popelen om te veranderen. Maar Bruce Barritt, tuinder, veredelaar en destijds hoofd van het appelveredelingsprogramma aan de Washington State University had een nieuwe visie en wilde de situatie veranderen. Barritt vond de huidige teeltmethoden inefficiënt en suggereerde de telers hun teeltsysteem te intensiveren. Hij vond dat telers moesten overgaan op kleinere bomen die géént zijn op dwergonderstammen, omdat die de pluk en de snoei gemakkelijker maken en een hogere opbrengst per ha genereren. In 1985 ging Barritt in Washington op zoek naar een stevige, knapperige en sappige, zoete appel. Hij maakte de kruising die uiteindelijk leidde tot Cosmic Crisp in 1997.

Afstamming

Cosmic Crisp® (WA 38) is het resultaat van een natuurlijke kruising tussen Enterprise en Honeycrisp die in 1997 werd gemaakt door het appelveredelingsprogramma van de Washington State University Tree Fruit Research, een van de grote drie universiteiten in de Verenigde Staten, naast de University of Minnesota (UMN) en de Cornell University in New York. Het zijn dé plaatsen waar veredelaars actief zijn met het kruisen van verschillende appelvariëteiten en waar nieuwe appels vandaan komen.

De 'kosmische' factor in de naam Cosmic Crisp komt van de opvallende lenticellen, de vlekjes of stippen die lijken op sterren. Het tweede deel van de naam, Crisp, linkt naar het knapperige van het vruchtvlees en ook naar een van de ouders, Honeycrisp.

Dat de ontwikkeling van een nieuwe appel meer dan twintig jaar duurt, is niet uitzonderlijk voor appels die zijn ontwikkeld op basis van traditionele veredeling en dus niet door middel van genetische modificering (Genetic Modified Organism, non-GMO). Pas in 2003 werd deze ideale appel geselecteerd en kreeg ze de soortnaam WA 38. Volgens de Universiteit van Minnesota zou Honeycrisp een hybride zijn van Macoun en Honeygold, maar deze opvatting bleek na genetisch onderzoek niet juist te zijn. Keepsake (MN447 x Northern Spy) en een andere selectie, MN 1627, kwamen als ouders uit het DNA-onderzoek naar voren.

De keus viel op de populaire Honeycrisp als een van de kruisingsouders om zijn textuur en sappigheid. In 1990 werd Honeycrisp geïntroduceerd, eveneens na dertig jaar onderzoek. De Universiteit van Minnesota

(teeltnummer MN 1711) had er een patent op en verdiende royalty's van bomen die aan telers werden verkocht.

Honeycrisp is een middelgrote tot grote appel met een gemiddelde diameter van 7 - 10cm. De schil is dun en varieert iets in kleur: de grondkleur is lichtgroen/geel, grotendeels overdekt met een roodoranje blos en met roodbruine stippen en lenticellen. De appel butst gemakkelijk. Telers over de hele wereld produceren Honeycrisp-appels om deze tegen premium prijzen te verkopen vanwege hun uitstekende smaak, textuur en uiterlijk. Toch zijn Honeycrisp appelbomen notoir moeilijk af te zetten, ondanks de goede omzetverwachting en de koude tolerantie van de bomen. Een nadeel van dit ras is dat de telers de appels meerdere keren per seizoen met de hand moeten plukken om de rijpste, meest smakelijke en gezondste vruchten te oogsten.

Honeycrisp.

In 2021 had de eerste aanplant van Honeycrisp in Australië en Nieuw-Zeeland plaats, die bedoeld was om de VS buiten het seizoen te kunnen bevoorraden, zodat deze appel het hele jaar beschikbaar zou zijn voor de consument. Deze appel heeft er de naam Honeycrunch gekregen, maar is in feite Honeycrisp. De Honeycrunch is ook in Frankrijk in het Loiredal en in de Provence aangeplant, maar het ras heeft niet echt kunnen doordringen tot de Europese markt. In de proeftuin van Wageningen Universiteit Research (WUR) in Randwijk zijn anderhalf jaar geleden de eerste vijfhonderd Honeycrunch bomen aangeplant en daarvan heeft nu de eerste pluk plaatsgevonden. Licentiehouder van de Honeycrunch-appelen in Europa is het Franse bedrijf Pomanjou.

De Enterprise

De ontwikkeling van de Enterprise begon in 1997 aan de Washington State University en heeft twintig jaar geduurd. De Enterprise is het negende ras dat werd ontwikkeld door het PRI-ziekteresistente veredelingsprogramma (de letters 'pri' in Enterprise). Van geselecteerde ouders en voorouders heeft het de genen geërfd, waaronder de voorouders van de McIntosh, Golden Delicious, Starking Delicious, Rome Beauty en het Vf-gen van Malus floribunda voor schurftresistentie. In 1982 werd de oorspronkelijke zaailing met de aanduiding PRI 2693-1 geplant in de appelboomgaard bij de Purdue Universiteit. De zaailing is afgeleid van een kruising van twee schurftresistente selecties (PRI 1661-1 x PRI 1661-2) van complexe afstamming die ontwikkeld is in West Lafayette (Indiana, VS). Qua uiterlijk komt de Enterprise het dichtst in de buurt van McIntosh. Bij de veredeling waren de

eigenschappen duurzaamheid (late rijping) en houdbaarheid belangrijk.

De Enterprise is een glanzend rode appel met gele accenten. Bij jonge bomen is de vorm van de vrucht meestal wat langwerpig en vaak excentrisch. De appel heeft een diameter van 70 tot 76mm. De steel is kort en middel dik. De schil is glad en glanzend helderrood; 80 tot 100 procent van het oppervlak is middelrood tot licht oranje. De schil is vrij dik en taai en die beschermt de vrucht tegen insecten en infecties. Het vruchtvlees is lichtgeel tot crèmekleurig, sappig, stevig en knapperig. Het wordt zachter na doorrijping in de opslag bij 1°C. De smaak is zuur bij de oogst, maar wordt na enkele maanden matig zuur. De vruchten rijpen laat, eind oktober, circa drie weken na Golden Delicious en behouden hun uitstekende kwaliteit en smaak zes maanden in de koeling. De Enterprise is een winterdessertappel, geschikt voor opslag op middellange en lange termijn. De appel is goed vers te eten en is ook geschikt als kookappel vanwege het zuurtje. De boom wordt vaak aangeplant bij particulieren, die biologisch of "niet-spuiten" als ideaal hebben.

Enterprise.

De boom

Voor een goede teelt en smaak worden de teeltregio's zorgvuldig geselecteerd, vandaar dat er in Europa geteeld wordt in Zuid-Tirol, het gebied van de Golden Delicious. Deze regio heeft een vruchtbare grond en weinig neerslag, veel zonneschijn en een hoog temperatuurbereik tussen dag en nacht om rijping en kleuring van de vruchten optimaal te laten verlopen.

De groeiwijze van de boom: het is een type 4 boom, zoals een Granny Smith. De boom heeft de neiging om lange takken te vormen en blind hout te produceren in de buurt van de stam. Het is een redelijk groeikrachtig ras dat met snoei kan worden beheerd.

Washington State University (WSU) heeft Cosmic Crisp® (WA 38) op verschillende onderstammen geëvalueerd, M.9, Nic 29® en G41. In een zandleembodem bij de WSU Roza-boomgaard in Prosser presteerden de bomen goed op deze onderstammen.

Het ras is diploïde en heeft een bestuiver nodig. Sierappels zijn geen goede selectie, omdat ze te vroeg bloeien en vanwege 50% stuifmeelincompatibiliteit. Een groter aantal bestuiversbomen wordt aanbevolen (ca. 10% meer bomen). De bloeiperiode voor Cosmic Crisp® (WA 38) is laat.

Voor een optimale productie is een volle boom gewenst, vol met vruchttakken en vruchthout. Het ras vraagt dan vaak aanvullende handelingen, zoals het rondsniijden, kerven en stompen om ook daar takken te krijgen waar nog lege ruimte is. Deze handelingen worden vaak nog ondersteund met een behandeling met plantengroei-regulatoren. De beste tijd voor rondsniijden of te kerven is eind februari tot begin maart, wanneer het sap begint te stromen. Gedurende deze periode zou de boom binnen 2-3 weken moeten genezen. Rondsniijden en kerven kunnen zeer effectief zijn voor WA 38 om de neiging tot blind hout (verkalings)

te verminderen. De zomer heeft de voorkeur voor snoeien waarbij de top van de scheut ook samengeknepen kan worden om de verlenging van de scheut te verminderen. De timing van het doorbreken van de apicale dominantie is belangrijk om het uitlopen van slapende knoppen op lager delen van de stam te stimuleren. Mechanische snoei kan, maar vraagt wel een handmatig nalopende correctie om de loofwand intensief te houden.

De vrucht

- **Formaat:** middelgroot tot groot met een gemiddelde diameter van 7 - 9 cm.
- **Vorm:** rond tot kegelvormig met afgeplatte schouder en een versmalde basis. Bij jonge bomen is variatie in vorm waargenomen.
- **Kleur:** De glanzende schil heeft een gemiddelde dikte, is glad, taai en strak. De schil heeft een geelgroene grondkleur en is bedekt een vrij egaal rood gestreepte bloes (55 - 80%). Prominent zijn de kenmerkende witte lenticellen verspreid over de schil. Het fysiologische probleem 'groene plek' uit zich als groene tot donkergekleurde vlekken in de schil. Deze beginnen niet in het vruchtvlees en gaan niet als bitterpit omhoog in de vrucht. De oorzaak is nog niet bekend.
- **Steel:** De lengte van de steel is niet constant en varieert.
- **Vruchtvlees:** het witte vruchtvlees is stevig, met een knapperige, sappige consistentie. De vrucht wordt erg langzaam bruin en behoudt zijn bite vrij lang in opslag.
- **Smaak:** 'een perfect uitgebalanceerde zoetzure smaak'.
- **Pluk/oogst:** wanneer de vrucht op kleur is.
- **Consumptierijp:** in de handel is de appel beschikbaar van februari tot april.
- **Het ras is vatbaar voor echte meeldauw** en kan vlekken op de vrucht krijgen als meeldauw niet wordt behandeld.
- Geschikt voor biologische teelt.

Tot besluit

Cosmic Crisp® (WA 38) is ongeschikt voor de hobbykweker, omdat het een clubras is, dat wil zeggen dat clubrassen gepatenteerd en gedeponereerd zijn en pakkende namen, logo's en slogans hebben. Als teler kun je bij de club bomen inkopen als er ruimte is en kun je licentie krijgen en dan maak je deel uit van de club van telers van dat merk. Vanuit die club wordt dan bijvoorbeeld marketing en promotie gedaan. Het probleem met clubappels is soms dat de productie beperkt wordt gehouden om met de hoeveelheid geproduceerde appels de markt niet te verzadigen en de prijzen te drukken. Momenteel is Cosmic Crisp® (WA 38) in Nederland al te koop bij enkele supermarkten. Het wordt de vraag of het ras het beter gaat doen dan de Sprank® en of Albert Heijn het dan ook gaat verkopen of dat er mogelijk nog een ander ras tevoorschijn komt in de nabije toekomst.

Tekst: Halbe Westra, bewerking Marianne van Lienden, foto's: internet (tenzij anders aangegeven)

Bronnen (geraadpleegd eind mei 2024):

- <https://www.agf.nl/article/130829/eerste-oogst-nederlandse-honeycrunch-appelen/>
 - <https://www.cosmiccrisp.eu/>
 - <https://www.orangepippin.com/varieties/apples/cosmic-crisp>
 - <https://www.vox.com/culture/2016>
 - <https://treefruit.wsu.edu/cosmic-crisp-characteristics-and-horticulture/>
 - <https://provarmanagement.com/downloads/#cosmic-crisp-downloads>
 - <https://en.wikipedia.org>
 - <https://www.honeycrisp.com/honeycrisp-apples.html>
 - <https://story.californiasunday.com/cosmic-crisp-apple-launch/>
- The Launch, 18 juli 2019.

Elementen boomgaard.

Noot: Deze afbeelding behoort bij het artikel over biodiversiteit, zie de pagina's 25-29.

Honderdvijfenzeventig fruitrecepten

Boekbespreking van een kookboekje uit 1962

Dit boekje is uitgegeven door het Centraal Bureau van de Tuinbouwveilingen (CBT). Het CBT was gevestigd in Den Haag, totdat het in 1991 naar Zoetermeer verhuisde, de vestigingsplaats tot 1995. In het jaar dat het CBT 75 jaar bestond (1992) verscheen een gedenboek, samengesteld door Willem Kemmers en de heer Gijsberts. Kemmers werkte van 1947 tot aan zijn pensionering bij het CBT, later werd hij gekozen als directeur en voorzitter. Hij overleed in 2014. Gijsberts was in 1992 al ruim 42 jaar werkzaam bij het CBT.

In 1997 fuseerden negen veilingen en het Centraal Bureau van de Tuinbouwveilingen tot de Verenigde Tuinbouwveiling Nederland. Deze fusie betrof alle grote veilingen in Nederland: Holland Zeeland (CHZ), RBT Breda, De Kring, Utrecht, Westland, de IJsselmondse veiling (KZIJ), Veiling West Friesland Oost (WFO) en Geldermalsen. Deze fusie kwam tot stand onder leiding van Cees Veerman, de latere minister van Landbouw, Visserij en Voedselkwaliteit. Men koos een Engelstalige naam, The Greenery, omdat export en internationale handel het grootste deel van de activiteiten uitmaakt. Tegenwoordig wordt niet langer gewerkt met een veilingklok: er wordt direct geleverd aan supermarkten en anderen. Sinds 2010 zijn The Greenery en haar dochterbedrijven bezit van Coöperatie Coforta, de organisatie die verantwoordelijk is voor de afzet van de producten van haar leden. Circa zeshonderd aangesloten teeltbedrijven zijn verplicht al hun producten via The Greenery af te zetten.

Het jaar van uitgave van '175 fruitrecepten' is niet vermeld in het colofon, maar een zoektocht op het internet levert 1962 op. Het boekje blijkt dus zestig jaar oud te zijn.

De recepten zijn onderverdeeld naar fruitsoort: pitvruchten (appel en peer), steenvruchten (pruim en kers), hard en zacht kleinfruit (frambozen, bessen en aardbeien) en een rubriek 'diversen' waaronder het maken van sap van bessen en druiven is gerangschikt. Soms zijn de recepten geïllustreerd met een kleurenfoto. Dit is bijvoorbeeld het geval bij het recept voor Bulgaarse meloen, zie foto. De uitgesneden meloen wekt echter meer associaties op met een koningskroon dan met een wilgentenen mandje: dergelijke mandjes hebben meestal één handvat.

Vooraf voor liefhebbers van historische fruitrassen zijn de laatste pagina's interessant: de aanvoertabel van fruit, van Aardbei tot en met Pruimen, met de maanden waarin de aanvoer van fruitsoorten het grootst was op de tuinbouwveilingen. De daaropvolgende pagina's bevatten informatie over appel en perenrassen, die toentertijd in de schappen van de groentewinkels lagen.

Over de schrijfster

Ans Verheul

In 1962 verscheen het boekje '175 fruitrecepten' van haar hand. Op het internet wordt ook een boekje met dezelfde layout, getiteld '175 groenterecepten' vermeld bij haar naam, met afbeelding van de kaft, zonder jaar van uitgave.

Ans Verheul is ook bekend van 'Het volkomen

groenteboek' (ISBN 90 6201 131 4), dat zij in samenwerking met anderen geschreven heeft en waarvan de eerste druk uit 1972 dateert. Deze uitgave is tot stand gekomen op initiatief van Albert Heijn. Tot en met 1980 volgden vele herdrukken. Tegenwoordig raadt Het Nederlandse Voedingscentrum aan om minimaal 250 gram groenten per dag te eten en twee stuks fruit. Een prachtkans om dit boek opnieuw uit te geven? Nee, toch maar niet doen, want tegenwoordig zoek je een recept snel op het internet op. Vijftig jaar geleden werden groenten, zoals kool en erwten, meestal gekookt in (weliswaar weinig) water, maar nu wok je deze om de vitamines en de smaak van de groenten beter te behouden.

Tekst Marianne van Lienden

Bronnen

https://nl.wikipedia.org/wiki/The_Greenery

<https://www.gfactueel.nl/oud-voorzitter-cbt-kemmers-overleden/>

bulgaarse meloen

1 meloen, een paar pruimen, wat rode bessen, 1 perzik, 1 banaan, suiker naar smaak, potje Bulgaarse yoghurt

De meloen tot een mandje snijden zoals op de foto is aangegeven. De meloen uithollen en het vruchtvlees in blokjes snijden. De overige vruchten schoonmaken, zo nodig wassen, in partjes of blokjes verdelen en met de meloenblokjes vermengen. Een gedeelte van de yoghurt en suiker naar smaak toevoegen. Het meloenmandje met het vruchtenmengsel vullen en er de rest van de yoghurt apart bij presenteren.

Creatief Culinair

Een fijne peer smaakt altijd

Deze keer staan handperen in de schijnwerpers. Aanleiding hiervoor is tweeledig de poster in het hart van dit blad met foto's van handperen die hun herkomst hebben in België en Frankrijk. Bovendien begint de periode dat er speculaas en pepernoten in de winkel liggen over enkele weken. Gijs Pereboom heeft de eerste twee recepten opgedoken. Vervolgens valt de keuze van de redactie op twee recepten uit het boekje '175 fruitrecepten' dat in dit blad besproken wordt en dat, zoals de schrijfster vermeldt 'vooral veel lekkere fruitnagerechten' bevat.

Peren met speculaas

Ingrediënten

4 stevige, rijpe handperen (bij voorkeur uit eigen boomgaard)
100 g speculaas
50 g boter
2 eetlepels bruine suiker
1 theelepel kaneel
50 ml room
1 citroen (sap)
Optioneel: een scheutje perenlikeur of Amaretto

Bereiding

Peren voorbereiden

Schil de peren en verwijder het klokhuis met een appelboor. Snijd de peren in gelijke partjes en besprenkel ze met citroensap om verkleuring te voorkomen.

Speculaaskruiden maken

Verkruid de speculaas. Dit kan ofwel met de hand of door de speculaas in een plastic zak te doen en er met een deegroller overheen te gaan, ofwel met de keukenmachine.

Peren bakken

Smelt de boter in een grote koekenpan op middelhoog vuur. Voeg de peren toe en bestrooi ze met de bruine suiker en kaneel. Bak de peren totdat ze zacht zijn en beginnen te karamelliseren, ongeveer 10 minuten. Voeg eventueel een scheutje perenlikeur of Amaretto toe voor extra smaak.

Room toevoegen

Voeg de room toe aan de pan en laat het geheel zachtjes sudderen totdat de saus iets dikker wordt.

Serveren

Verdeel de warme peren over borden of schaaltes en bestrooi ze royaal met de speculaaskruiden. Serveer onmiddellijk.

Tip: een bolletje ijs is er lekker bij

Magret de Canard aux Poires (Eendenborst met peer)

Hoofdgerecht

Dit gerecht kan worden geserveerd met een bijgerecht, zoals aardappelpuree of gebakken groenten. Het is een elegante keuze voor een diner en brengt de klassieke Franse keuken op tafel.

Ingrediënten

2 eendenborstfilets
2 rijpe peren
2 eetlepels honing
1 eetlepel balsamicoazijn
1 eetlepel boter
1 takje verse tijm
Zout en peper naar smaak

Bereiding

Voorbereiding van de eendenborst:

Snijd de vetlaag van de eendenborstfilets kruislings in zonder het vlees te raken.

Bestrooi beide kanten met zout en peper.

Koken van de eendenborst:

Verhit een koekenpan zonder olie of boter op middelhoog vuur.

Leg de eendenborstfilets met de vetkant naar beneden in de pan.

Laat het vet langzaam smelten en de vetkant goudbruin worden (ongeveer 6-8 minuten).

Draai de filets om en bak nog eens 4-5 minuten aan de andere kant voor een rosé (medium rare) resultaat.

Haal de filets uit de pan, dek ze af met aluminiumfolie en laat ze rusten.

Bereiding van de peren:

Schil de peren, snijd ze in kwarten en verwijder het klokhuis. Smelt de boter in dezelfde pan waarin de eend is gebakken (laat eventueel wat vet achter voor extra smaak).

Voeg de peren toe en bak ze enkele minuten tot ze licht beginnen te kleuren.

Voeg de honing en balsamicoazijn toe en laat het geheel karamelliseren.

Voeg het takje tijm toe voor extra aroma.

Serveren:

Snijd de eendenborst in dunne plakken.

Leg de plakken eendenborst op een bord en schik de gekaramelliseerde peren ernaast.

Lepel wat van de panjus over het geheel.

Gijs Pereboom

Perenpyramide

Nagerecht voor vier personen

Ingrediënten

1 kg handperen
2 dl water
100 g suiker
Citroensap en -schil
Aardappelmeel

Voor de saus:
½ liter melk
25 g custardpoeder
40 g suiker
Zakje vanillesuiker

Voor de garnering:

50 amandelen (of een zakje gesnipperde amandelen)
Enige stukjes gember

Bereiding

1. Schil de peren, halveer ze en verwijder het klokhuis.
2. Kook de halve peren in het water met de suiker, een citroenschilletje en wat citroensap glazig.
3. Schep de vruchten uit het kookvocht en laat ze afkoelen.
4. Verwijder het citroenschilletje en bind het vocht met wat aangemengd aardappelmeel.
5. Kook een vanillesaus.
6. Kook de amandelen met water en pel ze, snipper ze en rooster ze goudbruin in een koekenpan.
7. Hak de gemberstukjes fijn.
8. Stapel de peren op tot een berg in een glazen schaal.
9. Giet het gebonden vocht over de peren en schenk een gedeelte van de vanillesaus er omheen.
10. Strooi de stukjes amandel en gember er overheen en geef de overige saus er apart bij.

Perebollen

Recept voor 6 stuks

Ingrediënten

200 g bloem
100 g roomboter
Snufje zout
ca. 1 dl water
4 eetl. suiker

6 peren
Wat kaneel
Wat rozijnen
Eventueel wat rum

Bereiding

1. Van de bloem, boter, zout en water een deeg maken, zoals bij appelbollen. Het deeg in lapjes snijden van ongeveer 5 cm in het vierkant of kant-en-klaar bladerdeeg gebruiken.
2. De peren schillen, maar het steeltje eraan laten zitten.
3. Vul de peren met een mengsel van suiker, kaneel, rozijnen en (eventueel wat rum). De gaatjes met een klein beetje boter sluiten.
4. Zet op elk deegvierkantje een peer, vouw het deeg er omheen en plak het met wat water om het steeltje.
5. Plaats de perebollen op een met water bevochtigd bakblik of bakplaat en bak ze gaar in een goed voorverwarmde oven op 180°C in ongeveer 25 tot 30 minuten (houd de bollen goed in de gaten).

Gespecialiseerd in:

- > Vele soorten fruitbomen
- > Erf- en landschapsbeplanting
- > Aanleg en onderhoud van boomgaarden en landschapstuinen

Bezoek www.tenelsen.nl voor meer informatie

Boomkwekerij ten Elsen

Wij kweken duurzaam met milieukeur en onder skal

Kempersdijk 50, 7161 RG Neede
0545 - 293 065 / 0612 - 239 168
info@tenelsen.nl
www.tenelsen.nl

Vruchtboomkwekerij & Hoveniersbedrijf

Auke Kleefstra

- * BIO-fruitbomen en -kleinfruit
- * zeer uitgebreid sortiment & historische rassen
- * pomologisch onderzoek
- * vakkundig advies, aanplant en snoeiwerk

kwekerijadres:
Boskwei 3 (Bosweg)
9262 SX Sumar
T: 0566-631588/06-50972593
E: arkleefstra@zonnet.nl

kwekerij- & postadres:
Weaze 29
8495 HE Aldeboarn
T: 0566-631588/06-50972593
E: arkleefstra@zonnet.nl

Voor openingstijden en meer informatie:

WWW.VRUCHTBOOM.NL

VRUCHTBOMEN EN KLEINFRUIT

Biologisch - dynamische
KWEKERIJ
DE VROLIJKE NOOT

Oosterbuitenweg 2
8251 GH Wapserveen
tel. 0521 - 321 580
www.devrolijkenoot.nl

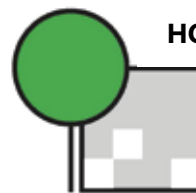
NL_BIO-01
skal 6148

verkoop van november tot mei
op vrijdag en zaterdag van 9:00 tot 17:00 uur.
Overige dagen op afspraak

Goud voor groen

- 🍏 Tuinontwerp
- 🍏 Tuinaanleg
- 🍏 Bestrating
- 🍏 Tuinonderhoud
- 🍏 Boomverzorging
- 🍏 Vijveraanleg
- 🍏 Houtbouw

HOVENIERS & BESTRATINGSBEDRIJF

H.W. Mollema BV

Tel. 0598 431135

www.hwmollema.nl

Roel Huistra
ecologisch hovenier

aanleg en onderhoud van boomgaarden en boerenerven

Zeerijp (GR) 06-13505045
rmhuistra@gmail.com

NPV website

NPV op FaceBook